

EDUNVALVONNAN PÄÄTTYMINEN

Rauni Tuupainen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2009
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellisen asiantuntijuuden
suuntautumisvaihtoehto
Pirkanmaan ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Pirkanmaan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Oikeudellisen asiantuntijuuden suuntautumisvaihtoehto

TUUPAINEN, RAUNI
Edunvalvonnan päättymisen

Opinnäytetyö 48 s., liitteet 2 s.
Toukokuu 2009

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää oikeudellisesta näkökulmasta miten ja miksi holhoustoimilain mukainen edunvalvonta voi päättyä. Aluksi selvitän edunvalvonnan alkamisen, miten ja miksi henkilölle voidaan määrätä edunvalvoja. Edunvalvonnan tarpeellisuuden arvioinnilla on samalla tavalla merkitystä edunvalvonnan alkamisessa kuin päättymisessäkin. Edunvalvonnan päättymisen tarkastelussa arvioidaan holhoustoimilain määräyksiä, perus- ja ihmisoikeuksia.

Opinnäytetyön teoreettisena lähtökohtana on nykyinen holhoustoimilaki, joka tuli voimaan 1.12.1999. Voimassa olevaan lakiin tehtiin pieni selvennys vuonna 2008. Lakikohdan muutoksen vaikutuksesta on esimerkkinä korkeimman oikeuden ennakkopäätös tältä vuodelta. Muuna aineistona käytin lainsäädäntöä, hallituksen esitystä, kirjallisuutta, artikkeleita, tuomioistuinten ratkaisuja, maistraatin päätöksiä, omassa edunvalvojan työssäni esiin tulleita tapauksia, muitten edunvalvojien kokemuksia ja tilastoja.

Opinnäytetyössä tarkasteltiin eri tilanteita ja mahdollisuuksia edunvalvojan määräyksen lakkauttamiseksi. Edunvalvonta päättyy, kun päämies tulee täysi-ikäiseksi, päämies kuolee, tietty määräaikainen tehtävä tulee suoritetuksi, edunvalvoja vapautetaan tehtävästään tai edunvalvonnan tarvetta ei enää ole.

Haettaessa edunvalvonnan päättymistä päämiehen mielipiteellä ja toimintakyvyllä on ratkaiseva merkitys. Edunvalvonta voi päättyä, jos asiat hoituvat tai ne voidaan järjestää muulla luotettavalla tavalla päämiehen edun mukaisesti. Päämiehen on ymmärrettävä asian merkitys ja kyettävä valvomaan oma etunsa. Oman edun valvonnan kykyisyyttä voidaan arvioida lääkärinlausuntojen ja kuulemisten perusteella.

Asiasanat: edunvalvonnan päättymisen, holhoustoimi, edunvalvonta, edunvalvoja, päämies

ABSTRACT

Pirkanmaa University on Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
Legal Expertise

TUUPAINEN, RAUNI
Termination of guardianship

Bachelor's thesis 48 pages, appendices 2 pages
May 2009

The aim of this thesis was to determine from a judicial perspective how and why a guardianship based on the Guardianship Act could be terminated. At first, I defined the establishment of a guardianship as well as how and why a person may be appointed a guardian. The evaluation of the need for guardianship is important in the same way both when the guardianship is established and when it is terminated. The regulations of the Guardianship Act, and basic and human rights are considered in connection with the evaluation of terminating a guardianship.

The theoretical basis of the thesis was the current Guardianship Act, which came into effect on December 1, 1999. In 2008, a small adjustment was made to the effective act in the conditions for appointing a guardian. A Supreme Court precedent was included as an example of the effects of the amendment to the paragraph. As material for my thesis, I also used legislation, a government bill, literature, articles, court decisions, decisions given by local register offices, cases that have come up in my own work as a guardian, experiences of other guardians, and statistics.

In my thesis, I reviewed different situations and possibilities to terminate the appointment of a guardian. A guardianship ends when the client reaches the age of majority, the client dies, a certain fixed-term duty is completed, the guardian is released from his/her duty, or when there is no longer a need for guardianship.

When applying for the termination of guardianship, the client's opinion and capacity are of critical significance. The guardianship can be terminated if the client can attend to his/her own affairs or if the client's affairs can be arranged in another reliable way in the client's best interest. The client has to understand the significance of the matter and be able to look after his/her own interests. The ability to look after one's own interests can be evaluated on the basis of medical certificates and hearings.

Key words: termination of guardianship, guardianship, curatorship, guardian, client

SISÄLLYS

<u>1 JOHDANTO.....</u>	<u>5</u>
<u>2 HOLHOUSTOIMILAIN MUKAINEN EDUNVALVONTA.....</u>	<u>7</u>
<u>2.1 Yleistä.....</u>	<u>7</u>
<u>2.2 Edunvalvoja ja päämies.....</u>	<u>19</u>
<u>2.3 Edunvalvonnan alkaminen.....</u>	<u>20</u>
<u>2.4 Edunvalvojan valvonta.....</u>	<u>22</u>
<u>3 EDUNVALVONTA.....</u>	<u>23</u>
<u>3.1 Edunvalvojan tehtävät.....</u>	<u>23</u>
<u>3.2 Edunvalvonnan vaikutus päämiehen tilanteeseen.....</u>	<u>27</u>
<u>4 EDUNVALVONNAN PÄÄTTYMINEN.....</u>	<u>29</u>
<u>4.1 Yleistä</u>	<u>29</u>
<u>4.2 Päämiehen kuolema.....</u>	<u>31</u>
<u>4.3 Edunvalvontatarpeen lakkaaminen.....</u>	<u>32</u>
<u>4.4 Edunvalvojan vapauttaminen tehtävästään tai vajaavaltaiseksi julistaminen.....</u>	<u>34</u>
<u>4.5 Täysi-ikäiseksi tuleminen.....</u>	<u>40</u>
<u>4.6 Tietyn määrätyn edunvalvontatehtävän suorittaminen.....</u>	<u>41</u>
<u>4.7 Muita edunvalvonnan päättymiseen liittyviä asioita.....</u>	<u>42</u>
<u>LÄHTEET.....</u>	<u>46</u>

LIITTEET

LIITE 1: Hakemus edunvalvonnan lakkauttamiseksi

LIITE 2: Hakemus edunvalvojan vapauttamiseksi/vaihtamiseksi

1 JOHDANTO

Edunvalvontapalveluiden tuottaminen siirtyi kunnilta valtion oikeusaputoimistoihin 1.1.2009. Edunvalvontapalveluiden järjestämisen yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluu oikeusministeriölle. Holhousviranomaisina jatkavat edelleen maistraatit, joiden tehtävänä on muun muassa kansalaisten neuvominen ja opastaminen käytännön asioissa edunvalvojan saamiseksi. Edunvalvonta on päämiehen edustamista ja avustamista pääosin yksityis-oikeudellisten asioiden hoitamisessa ja eri oikeustoimissa. Edunvalvonnan tavoitteena on päämiehen oikeusturvan toteutuminen. Edunvalvojan tehtävän hoidon valvonta on järjestetty holhousviranomaisina toimiville maistraateille.

Opiskelen Pirkanmaan ammattikorkeakoulussa suuntautumisvaihtoehtona oikeudellinen asiantuntijuus. Valitsin opinnäytetyöaiheekseni edunvalvonnan päättymisen, koska aihe on esillä usein päivittäisessä työssäni. Olen ollut itsekin kuultavana käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa päämieheni hakiessa edunvalvonnan päättymistä. Asiassa minua itseäni kiinnostaa juuri holhous-toimilain soveltaminen niihin perusteisiin nähden, millä edunvalvonta on alkanut ja miten tilanne on muuttunut, ettei edunvalvonnan tarvetta enää ole ja edunvalvojan tehtävä voidaan lakkauttaa. Edunvalvonnan lakkauttamisessa mielenkiintoisia, joskus jopa ongelmallisia ovat ne tilanteet, joilla edunvalvontaa haetaan lakkauttavaksi. Joskus joku kolmas osapuoli voi olla painostamassa päämiestä hakemaan edunvalvonnan lakkauttamista esimerkiksi hyötymistarkoituksessa tai että yritetään käyttää hyväkseen päämiehen omaa itsemääräämisoikeutta.

Usein edunvalvonnan päättymisasiassa edunvalvojan ja päämiehen näkemykset poikkeavat toisistaan. Aiheena edunvalvonnan päättäminen on joskus keskusteluissa hyvin tunteita herättävä aihe. Päämies tai joku ulkopuolinen voi jopa uhkailla edunvalvojaa edunvalvonnan lakkauttamisasialla. Jos päämies ja edunvalvoja ovat samaa mieltä edunvalvojan tehtävän päättämisestä, ratkaisun edunvalvonnan päättymisestä tekee maistraatti, mikäli päämies ei ole edunvalvonnan tarpeessa.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten, millaisissa tapauksissa ja miksi holhoustoimilain mukaisesti määrätty edunvalvonta voi päättyä. Asiaa

havainnollistetaan esimerkkien ja tuomioistuinten ratkaisupäätösten ja työssä esiin tulleitten oikeustapausten pohjalta. Mukana on kärjäoikeuden ja hovioikeuden ratkaisuja sekä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä. Opinnäytetyössä ei erotella edunvalvonnan päättymisasiassa sitä, onko päämiehellä edunvalvojana yksityinen vai yleinen edunvalvoja. Edunvalvonta voi päättyä molemmissa tapauksissa samalla tavalla. Opinnäytetyöstä rajataan pois alaikäisten lakimääräisten edunvalvojien edunvalvonnan päättyminen.

Edunvalvojamääräyksen purkamiseen tarvitaan puoltavia lausuntoja lääkäriltä, edunvalvojalta sekä mahdollisesti sosiaaliviranomaisilta tai läheisiltä. Edunvalvonnan purkamisessa selvitetään asioita monesta näkökulmasta ja sitä, että pärjääkö päämies ilman edunvalvojaa ja miten tilanne on muuttunut edunvalvontapäätöksen jälkeen. Edunvalvonnan lakkauttaminen voi olla pitkä prosessi erilaisten selvittelyjen ja eri tuomioistuinkäsittelyjen takia.

2 HOLHOUSTOIMILAIN MUKAINEN EDUNVALVONTA

2.1 Yleistä

Joulukuun alussa 1999 tuli voimaan laki holhoustoimesta, (HolhTL, 442/1999), jolla kumottiin aikaisempi holhouslaki. Samalla lakkasivat kuntien holhouslautakunnat, joiden tehtävät siirtyivät paikallisille maistraateille. Maistraatin tehtävänä on pitää holhousasioiden rekisteriä, toimia lupaviranomaisena sekä valvoa niiden toimintaa, jotka on määrätty toisen etua valvomaan. (Nordius-lehti 2/1999.)

Aikaisempi holhouslaki oli noin 100 vuoden ikäinen. Vaikka vuodelta 1898 lopulta olevan lain yksittäisiä säännöksiä oli uudistettu, olivat monet holhouslain säännökset jo vanhentuneet. Uusi holhoustoimilaki tähtäsi entistä hienojakoisempaan järjestelmään, jossa henkilön valtaa määrätä omista asioista rajoitettaisiin vain sen verran kuin on tarpeen hänen suojaamiseksi. Entisen lain mukaiset käsitteet muutettiin, jotta ei tarpeettomasti leimata niitä, jotka tarvitsevat edunvalvontaa. Nykyinen laki ei enää tunne holhoojia, uskottuja miehiä tai holhottavia. (Nordius-lehti 2/1999.)

Säännöksen mukaan holhoustoimi on niitä ihmisiä varten, jotka eivät kykene tai voi itse hoitaa asioitaan. Tosiasiallisia kykenemättömyyden syitä ovat sairaus, poissaolo tai oikeudellinen kyvyttömyys, kuten henkilön alaikäisyydestä johtuva vajaavaltaisuus. Edunvalvonnassa on kysymys yksilöä tukevasta yksilöllisestä, aktiivisesta edunvalvonnasta, – – , joka kohdistuu niihin, jotka eivät pysty käyttämään täysimääräisesti itsemääräämisoikeuttaan (Heikkinen, Heusala, Mäkelä, Nuotio 2003, 3).

Edunvalvontapalveluiden tuottaminen siirtyi kunnilta valtion oikeusaputoimistoihin 1.1.2009. Muutos on meneillään olevaa kunta- ja palvelurakennemuutosta, jolla pyritään tarkistamaan kuntien ja valtion välistä tehtäväjakoa. Laki kunta- ja palvelurakennemuutuksesta (169/2007), niin sanottu puitelaki, tuli voimaan 23.2.2007, määräajaksi 31.12.2012 saakka. Tässä laissa säädettiin siirrettäväksi kunnilta valtiolle myös ne tehtävät, jotka oli säädetty kunnalle holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä

(443/1999) annetussa laissa. Puitelaisissa määriteltiin, että edunvalvontapalvelujen järjestäminen ja rahoitus siirretään valtiolle viimeistään 1.1.2009, kuten sitten tapahtuikin lain holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä (575/2008) mukaisesti. Muutoksen myötä oikeusaputoimistot saivat yhteensä noin 31 000 päämiehen asiat hoidettavikseen. Oikeusaputoimistojen henkilöstön määrä lisääntyi noin 490 henkilöllä. (Oikeusministeriön tiedote 28.8.2008). Lähes kaikkien yleisessä edunvalvonnassa olevien päämiesten asiat siirtyivät oikeusaputoimistoista käsin hoidettaviksi. Siirtymisen oli tapahduttava viimeistään 1.4.2009 mennessä. Oikeusaputoimisto voi järjestää edunvalvonnan myös ostopalveluna. Ostopalvelusopimuksia on tehnyt 17 oikeusaputoimistoa noin 2 700 päämiehen asioiden hoitoa varten. (Ohoi 1/2009, 12-13.)

Edunvalvonnat ovat lisääntyneet kasvavalla vauhdilla 2000-luvulla. Tämä johtuu muun muassa vanhempien ikäluokkien määrän kasvusta. Vanhenevilla ihmisillä on myös entistä useammin varallisuutta, jonka hoitaminen vaatii edunvalvojan panosta, kun ihmisen oma päätöskyky ei enää riitä. Osasyynä vaikuttaa myös muuttoliike, kun nuoremmat ikäluokat vaihtavat esimerkiksi työn vuoksi paikkakuntaa, heidän vanhemmilleen ei aina jää läheisyyteensä sellaista omaisten piiriä, jonka avulla asiat voisivat tulla hoidetuiksi ilman edunvalvontaa. (HE 45/2008.) Edunvalvonnassa olevien aikuisten määrä on kasvanut huomattavasti vuodesta 2000 vuoteen 2007 (taulukko 1).

Taulukko 1. Kaikkien edunvalvojien päämiehet vuosina 2000 – 2007 (HE 45/2008).

	1.1.2000	1.1.2001	1.1.2002	1.1.2003	1.1.2004	1.1.2005	1.1.2006	1.1.2007
Päämiehet	25085	32338	36568	39561	41654	44244	46366	46963

Vuoden 2007 keväältä olevien tietojen mukaan täysi-ikäisiä henkilöitä koskevista edunvalvontatehtävistä yleiset edunvalvojat hoitavat noin 60 %. Lähiomaisten ja muiden yksityishenkilöiden osuus edunvalvontatehtävistä on siten noin 40 %. Viime vuosina on joka vuosi tullut 9 000 – 10 000 uutta asiakasta. Taulukosta 2 nähdään, että vastaavasti edunvalvonta on päättynyt vuosittain noin 6 000 – 8 000 asiakkaan osalta. (HE 45/2008.)

Taulukon 2 ja 3 (Tilasto Itä-Suomen lääninhallitus, valtakunnallinen maistraattien kehittäminen) päättyneiden edunvalvontojen luvuissa on mukana kaikki holhoustoilain mukaiset päätymisiin johtaneet edunvalvonnat. Lahden maistraatin henkikirjoittaja Tuija Kanerva kertoi, että Lahden maistraatin alueella on noin 2 100 päämiehen edunvalvonnat hoidettavana vuosittain. Lahden maistraatin edunvalvonta-alueen alkaneet ja päättyneet edunvalvonnat vuosina 2000 – 2008 on tilastoitu taulukossa 3.

Taulukko 2. Kaikki alkaneet ja päättyneet edunvalvonnat vuosina 2000 – 2008. (Itä-Suomen lääninhallitus, valtakunnallinen maistraattien kehittäminen.)

Vuosi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Alkaneet	12774	8790	9167	8997	9687	9117	8802	8571	8710
Päättyneet	5229	5667	6120	6719	6123	6745	6934	7337	7649

Taulukko 3. Lahden maistraatin edunvalvonta-alueella alkaneet ja päättyneet edunvalvonnat vuosina 2000 – 2008. (Itä-Suomen lääninhallitus, valtakunnallinen maistraattien kehittäminen.)

Vuosi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Alkaneet	468	344	345	308	254	290	274	202	195
Päättyneet	213	217	243	247	242	211	208	239	233

Taulukko 4. Lahden maistraatin edunvalvonta-alueella tehdyt hakemukset edunvalvonnan lakkauttamiseksi ajalla 2000 – 2008. (Lahden maistraatin tietojärjestelmä, tarkastaja Sirkka Sallinen.)

Vuosi	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Yhteensä
Hakemukset	1	3	17	21	12	15	7	10	13	102
Lakkautetut	1	2	13	10	8	9	6	7	9	66
Ei-lakkautetut	-	1	4	11	4	6	1	3	4	34

Lahden maistraatin tarkastaja Sirkka Sallisen tietojen mukaan hakemuksissa, joissa edunvalvontaa ei lakkautettu, oli useammanlaisia syitä. Joissakin tapauksissa lääkärinlausunto tai edunvalvojan lausunto ei puoltanut edunvalvonnan lakkauttamista, kun taas joissakin tapauksissa hakija eli päämies perui hakemuksensa tai ei toimittanut tarpeellisia selvityksiä, jolloin maistraatti ei

edellä mainituista syistä tehnyt hakemusta käräjäoikeudelle. Käräjäoikeudessa käsitellyistä hakemuksista osassa käräjäoikeus ei lakkauttanut edunvalvontaa.

Edunvalvonnan tarpeellisuutta arvioitaessa edunvalvontaa keveämpiä keinoja, jotka yksittäistapauksessa saattavat riittää asioiden hoidon turvaamiseen, ovat esimerkiksi lähimaisen tarjoama apu, jonka avun tarpeessa oleva hyväksyy, välitystilijärjestelyt, joissa etuus maksetaan kunnan sosiaalihuollon toimielimelle käytettäväksi etuuden saajan tai hänen perheensä elatukseen, ja avun tarpeessa olevan antama edunvalvontavaltuus.

Espoon maistraatin henkikirjoittaja Pirjo Halonen korostaa Taloustaidossa 9/2007, että "Edunvalvonta on monissa tapauksissa paras vaihtoehto, kun ulkopuolista asioiden hoitajaa tarvitaan. Esimerkiksi avoin asianajovaltakirja ei anna oikeutta käyttää pankkitilejä. Toisessa vaihtoehdossa eli niin kutsutussa pitkässä valtakirjassa voidaan luetella paljonkin asioita, joihin joku valtuutetaan, mutta molemmissa valtakirjatyypeissä on riskinsä. Valtuutetun toimiin on esimerkiksi vaikea puuttua. Edunvalvojan toimivalta on sen sijaan selkeästi rajattu." (Taloustaito 9/2007, 39.)

Holhustoimilain 8 §:n sanamuodon muutoksella, mikä tuli voimaan 1.1.2009, haluttiin selventää ja varmistaa se, että avun tarpeessa olevan asioiden hoitamiseksi käytetään lievintä tarjolla olevaa ja riittävää keinoa (HE 45/2008, 8 §). Nykyinen sanamuoto osoittaa selkeämmin sen, että edunvalvojan määrääminen on viimesijaisin toimenpide. Ehdotetun lisäyksen mukaan edunvalvojan määräämisen edellytyksenä on, että hoitoa vaativat asiat eivät tule asianmukaisesti hoidetuksi muulla tavoin. Holhustoimilakia muutettiin lailla holhustoimilain 8 §:n 1 momentin muutoksesta 29.8.2008 seuraavasti:

Tuomioistuin voi määrätä edunvalvojan täysi-ikäiselle, joka sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan taikka huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa eivätkä tule asianmukaisesti hoidetuiksi muulla tavoin. Holhousviranomaisen tulee tarvittaessa tehdä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi.

Lain muutoksella haettiin tarkennusta kyseiseen pykälään. Aikaisemmin sovellettava pykälä oli kirjoitettu seuraavalla tavalla:

Jos täysi-ikäinen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan taikka huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa, tuomioistuin voi määrätä hänelle edunvalvojan. Holhousviranomaisen tulee tarvittaessa tehdä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi.

Seuraavana on esimerkki korkeimman oikeuden ennakkopäätöksestä edunvalvojan määräämisestä, jossa edellä olevaa aikaisempaa lakikohtaa ja nykyistä lain muutosta on käytetty harkinnassa eri tuomioistuin asteilla. Nähtäväksi jää, onko lain selvennyksellä vaikutusta tämänhetkisiin voimassa oleviin edunvalvontoihin millään tavoin ja lisääntyvätkö hakemukset edunvalvonnan päättymisiin käräjäoikeuksissa.

Esimerkki KKO 2009/7, Edunvalvojan määrääminen

A, jolla oli huomattava omaisuus, oli heikentyneen terveydentilansa vuoksi kykenemätön hoitamaan varallisuuttaan koskevia asioita. A vastusti edunvalvojan määräämistä. Koska hänen omaisuutensa hoito oli muutoin järjestetty niin, ettei hänen etunsa vaarantunut, edunvalvojan määräämiselle ei ollut riittävää aihetta.

Asian käsittely alemmissa oikeuksissa

Hyvinkään maistraatti vaati, että Veikko A:lle määrätään edunvalvoja hoitamaan A:n omaisuutta ja taloudellisia asioita sekä edustamaan A:ta taloudellisia asioita koskevissa oikeustoimissa.

A:n tulot koostuivat eläketulosta ja pääomatuloista. A omisti yksin tai yhdessä aviopuolisonsa kanssa omakotitalokiinteistön, kolme kesämökkikiinteistöä, pankin omaisuusraportista ilmenevän sijoitusomaisuuden ja eräitä ulkomaisia sijoituksia. Terveydentilansa vuoksi A ei kyennyt valvomaan etuaan taikka huolehtimaan varallisuuttaan koskevista asioista, minkä vuoksi hänen tärkeät etunsa olivat vaarassa. Tämän vuoksi A tarvitsi edunvalvojan hoitamaan taloudellisia ja omaisuuttaan koskevia asioita. A:n vastustamiselle ei hänen tilansa ja edunvalvonnan tarve huomioon ottaen ollut riittävää aihetta.

Vastaus

A vastusti edunvalvojan määräämistä ja vaati, että hakemus hylätään.

A ei ollut edunvalvonnan tarpeessa, koska hänen taloudelliset asiansa olivat kaikilta osin hoidossa. A:n omaisuus oli pääasiallisesti laadultaan sellaista, minkä hoitaminen vaati erityisosaamista. Tästä syystä omaisuus oli niin sanotussa salkunhoidossa. A:n näköpiirissä ei myöskään ollut hoitoa vaativia oikeudellisia asioita. A:n ja hän puolisonsa yhteisomistuksessa olevan kiinteän omaisuuden määräämistoimet olivat mahdollisia ainoastaan omistajien ollessa yksimielisiä.

Lausumat

A:n lapsista C yhtyi maistraatin hakemukseen.

Sen sijaan A:n muut lapset D, E ja F vaativat, että hakemus hylätään. He olivat järjestäneet A:n taloudellisten asioiden hoitamisen niin, ettei tarvetta viralliseen puuttumiseen ollut.

Käräjäoikeuden päätös 14.5.2007

Käräjäoikeus lausui, että asiaan sovellettiin holhoustoimesta annetun lain (jäljempänä holhoustoimilaki) 8 §:ää, jossa säädettiin, että (1) jos täysi-ikäinen sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi (2) on kykenemätön valvomaan etuaan taikka huolehtimaan itsestään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa, tuomioistuin voi määrätä edunvalvojan. Edunvalvoja voidaan määrätä, jos se, jonka etua olisi valvottava, ei tätä vastusta. (3) Jos hän vastustaa edunvalvojan määräämistä, edunvalvoja voidaan kuitenkin määrätä, jos vastustamiselle ei hänen tilansa ja edunvalvonnan tarve huomioon ottaen ole riittävää aihetta.

A oli vastustanut edunvalvojan määräämistä. Jos todettiin, että vastustamiselle oli riittävä aihe, eivätkä A:n tila ja edunvalvonnan tarve antaneet aihetta jättää vastustaminen huomiotta, hakemus oli hylättävä.

Asiassa esitetyn todistelun perusteella käräjäoikeus katsoi, että edellä mainitun 1 kohdan mukaiset edellytykset täyttyivät. Näin ollen jäi selvitetäväksi, oliko A:lla sellaisia asioita, jotka vaativat hoitoa.

Käräjäoikeus katsoi todistajana kuullun, A:n pitkään tuntuneen ja tämän asioita hoitaneen pankin sijoitusjohtajan kertomuksella näytetyksi, että A:n talletukset, osakesijoitukset ja sijoitusrahasto-osuudet olivat pankin hoidettavana. Tämän omaisuuden hoitaminen

ei vaatinut mitään erityistoimia, koska tilanne voi säilyä ennallaan. Edunvalvonnan tarvetta ei siten tältä osin ollut.

Myöskään A:n ja hänen puolisonsa yhteisomistuksessa olevien kiinteistöjen hoidon ei ollut osoitettu vaativan sellaisia toimenpiteitä, jotka vaatisivat edunvalvojan määräämistä.

Näillä perusteilla käräjäoikeus katsoi, ettei edellä selostettuja 2 kohdan edellytyksiä edunvalvojan määräämiselle ollut. Tämän vuoksi käräjäoikeus hylkäsi hakemuksen.

Kouvolan hovioikeuden päätös 7.12.2007

A:n omaisuuden hoitaminen

Maistraatin ja C:n valitettua hovioikeuteen hovioikeus katsoi esittämillään perusteilla näytetyksi, että pankin sijoitusjohtaja oli itse pankin muun henkilökunnan kanssa 1980-luvulta lähtien hoitanut ensin A:n johtaman yhtiön raha-asioita ja sitten A:n yhtiön myynnistä saaman rahavarallisuuden sijoittamista. Pankki hoiti noin 90 prosenttia A:n sijoituksista. Loput sijoitukset olivat ulkomaalaisen sijoitusyhtiön hoidossa. Rahat oli sijoitettu turvallisesti vakavaraisiin yrityskohteisiin, eivätkä sijoitukset sisältäneet spekulatiivisia elementtejä, jotka vaatisivat aktiivista päätöksentekoa. A:n sijoitukset oli tehty suunnitelmallisesti vanhuuden ajan turvaksi. Sijoitusvarallisuuden tuotot kattoivat tällä hetkellä kaikki A:n kulut. Mikäli A ilmoittaisi haluavansa tehdä sijoitusvarallisuuteensa vaikuttavia merkittäviä muutoksia tai jotakin tavanomaisesta käytännöstä poikkeavaa, niin pankin asiakaspalvelu ottaisi ensin yhteyden A:n lapsiin ja keskustelisi heidän kanssaan tarvittavasta menettelystä. Tällainen käytäntö perustui pankin sisäiseen ohjeistukseen.

A:n poika E, joka oli asianajaja, oli A:n pyynnöstä selvittänyt A:n sijoitusvarallisuuksien hoitoa. E oli myös saanut A:lta valtuutuksen juoksevien raha-asoiden hoitamiseen eli käytännössä oikeuden maksaa laskuja A:n tileiltä sekä mahdollisuuden seurata A:n tilinkäyttöä. E sai pankista säännöllisesti tietoa A:n taloudellisista asioista ja rahallisista sijoituksista sekä niissä tapahtuvista muutoksista. E voi tarvittaessa myös avustaa A:ta taloudellisessa päätöksenteossa.

A:n arkkitehtitytär D:n kertomuksen perusteella hovioikeus katsoi näytetyksi, että kiinteistöjen taloudellinen arvo oli noussut huomattavasti viime vuosina. Kiinteistöt sijaitsivat maisemallisesti arvokkailla paikoilla, ja niillä oli runsaasti käyttämätöntä rakennusoikeutta, joka nosti niiden arvoa. Osa kiinteistöillä sijaitsevista rakennuksista oli korjauskelvottomia eikä niillä ollut merkittävää taloudellista arvoa. Näin oli kuitenkin ollut jo aikaisempina vuosina. Yhdellä kiinteistöllä oli tällä hetkellä vuokralainen, joka ylläpiti ja kunnosti kiinteistöllä olevia rakennuksia.

Johtopäätökset

Hovioikeus katsoi näytetyksi, että A oli lääketieteellisin perustein edunvalvonnan tarpeessa.

Hovioikeus katsoi kuitenkin, että A:n varallisuuden oli näytetty olleen ja edelleen olevan asianmukaisessa hoidossa. A:n omaisuuden hoitamisessa ei ollut näytetty olevan olemassa mitään sellaista seikkaa, joka konkreettisesti vaarantaisi hänen etunsa. Nämä seikat ja ihmisarvon kunnioittamisen periaate johtivat siihen, että edunvalvonnan vastustamiselle oli olemassa riittävät perusteet.

Näillä perusteilla hovioikeus katsoi, ettei asiassa ollut holhoustoimilain 8 §:ssä tarkoitettua perustetta määrätä A:lle edunvalvojaa. Tämän vuoksi hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden päätöstä.

Asian ovat ratkaisseet hovioikeuden jäsenet Jouko Rantanen (eri mieltä), Lolita Tuomainen ja Markku Almgren.

Eri mieltä ollut hovioikeudenneuvos Jouko Rantanen oli hovioikeuden enemmistön kanssa samaa mieltä siitä, että A oli lääketieteellisesti arvioiden kykenemätön huolehtimaan taloudellisista asioistaan ja että hän siten oli edunvalvonnan tarpeessa.

Muilta osin hän katsoi, että A:lla oli huomattavan suuri omaisuus, johon sisältyi osuuksia useista kiinteistöistä, ja erilaisia sijoituksia sekä Suomessa että ulkomailla. A:n omaisuutta hoidettiin tällä hetkellä edellä hovioikeuden päätöksessä kerrotulla tavalla. A ei kyennyt sairautensa vuoksi valvomaan sitä, miten hänen omaisuuttaan hoidettiin. Tämän vuoksi Rantanen katsoi, ettei A:n omaisuuden hoitamista ja sen valvontaa ollut järjestetty holhoustoimilaisissa edellytetyllä tavalla siten, että A:n edut ja hänen oikeutensa tulivat riittävästi turvatuksi ottaen huomioon sanotun lain 37 §:ssä säädetyt periaatteet. Edunvalvojan määrääminen hoitamaan A:n asioita oli hänen vastustuksestaan huolimatta aiheellista ottaen huomioon hänen tilansa ja edunvalvonnan tarve, eikä se tarpeettomasti loukannut hänen oikeuksiaan. Näillä perusteilla Rantanen määräsi A:lle edunvalvojan.

Muutoksenhaku Korkeimmassa oikeudessa

Maistraatille myönnettiin valituslupa. Valituksessaan maistraatti toisti vaatimuksensa edunvalvojan määräämisestä A:lle.

A vastasi valitukseen ja vaati sen hylkäämistä.

Maistraatin valituksen johdosta C antoi häneltä pyydetyn lausuman sekä D, E ja F heiltä pyydetyn yhteisen lausuman.

Korkeimman oikeuden ratkaisu

Perustelut

Kysymyksenasettelu

1. Asiassa on kysymys siitä, onko A:lle määrättävä edunvalvoja hoitamaan hänen omaisuuttaan ja taloudellisia asioitaan sekä edustamaan häntä taloudellisia asioita koskevissa oikeustoimissa.

Sovellettava säännös

2. Vuoden 2009 alussa voimaan tulleen lain muutoksen jälkeen holhoustoimesta annetun lain 8 §:n 1 momentissa (576/2008) säädetään, että tuomioistuin voi määrätä edunvalvojan täysi-ikäiselle, joka sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi on kykenemätön valvomaan etuaan taikka huolehtimaan itseään tai varallisuuttaan koskevista asioista, jotka vaativat hoitoa eivätkä tule asianmukaisesti hoidetuiksi muulla tavoin. Säännöksen 2 momentin mukaan edunvalvoja voidaan määrätä, jos se, jonka etua olisi valvottava, ei tätä vastusta. Jos hän vastustaa edunvalvojan määräämistä, edunvalvoja voidaan kuitenkin määrätä, jos vastustamiselle ei hänen tilansa ja edunvalvonnan tarve huomioon ottaen ole riittävää aiheutta. Säännöksen sanamuotoa on selvennetty edellä sanotun sisältöiseksi sen varmistamiseksi, että avun tarpeessa olevan asioiden hoitamiseksi käytetään lievintä tarjolla olevaa ja riittävää keinoa, esimerkiksi edunvalvontavaltuutusta tai lähiomaisten tarjoamaa apua, jonka avun tarpeessa oleva hyväksyy (HE 45/2008 vp s. 17).

Edunvalvonnan tarpeen arviointi

3. Alemmissa oikeuksissa esitetyn selvityksen perusteella A on heikentyneen terveydentilansa vuoksi kykenemätön huolehtimaan varallisuuttaan koskevista asioista. Korkeimmalle oikeudelle toimitettu uusi lääkärintodistus ei anna aiheutta arvioida asiaa tältä osin toisin.

4. A omistaa yhdessä nyttemmin edesmenneen puolisonsa kanssa neljä kiinteistöä, joista yhdellä sijaitsee heidän asuntonaan käyttämä omakotitalo, ja muilla kiinteistöillä kullakin vapaa-ajan asunto. Viimeksi mainituista kiinteistöistä yksi on vuokrattuna. A:lla on lisäksi huomattava sijoitusomaisuus. Hänellä on siten sellaista varallisuutta, joka vaatii hoitoa.

5. Maistraatti on katsonut sanotun säännöksen edellyttävän, että A:lle tulee määrätä edunvalvoja, koska hänellä on huomattava omaisuus, jonka hoitoa hän ei itse kykene valvomaan. A taas on katsonut, että edunvalvoja on tarpeeton, koska hänen taloudelliset asiansa tulevat hoidetuksi luotettavalla tavalla muutoinkin. A:n lapset ovat olleet eri mieltä edunvalvojan tarpeesta. C on yhtynyt

maistraatin näkemyksiin, kun taas D ja E sekä F ovat vastustaneet edunvalvojan määräämistä.

6. A vastustaa siis edunvalvojan määräämistä. Siten sanotun säännöksen 2 momentin mukaan edunvalvoja voidaan määrätä vain, jos vastustamiselle ei hänen tilansa ja edunvalvonnan tarve huomioon ottaen ole riittävää aihetta. Tässä arvioinnissa on otettava huomioon, että holhousoikeuden keskeinen periaate on ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Siitä seuraa, että edunvalvonnan järjestämiseen on syytä ryhtyä vain silloin, kun se on asianomaisen etujen kannalta välttämätöntä (HE 146/1998 vp s. 18). Tällöin on otettava huomioon muun muassa ne toimenpiteet, joihin asianomainen on itse ryhtynyt asioiden hoidon järjestämiseksi. Välttämättömänä edunvalvonnan järjestämistä voidaan pitää lähinnä silloin, kun se on tarpeen asianomaisen etujen suojaamiseksi joko tämän omilta tai muiden niitä vaarantavilta toimenpiteiltä.

7. A ja hänen edesmennyt puolisonsa ovat hoitaneet sanottuja kiinteistöjä pääasiallisesti itse. D on avustanut kiinteistöjen hoidossa. Vuokralla oleva vapaa-ajan kiinteistö on vuokrattu ehdoin, että vuokralainen ylläpitää ja kunnostaa kiinteistöllä olevia rakennuksia. Nyttemmin kiinteistöt ovat A:n ja hänen puolisonsa kuolinpesän osakkaiden yhteisessä hoidossa. A:n sijoitusomaisuudesta pääosa on suomalaisen liikepankin ja osa ulkomaalaisen sijoitusyhtiön hoidettavana. A on valtuuttanut E:n hoitamaan juoksevia raha-asioitaan. E on myös saanut tietoja pankista sijoitusomaisuuden hoidosta ja tarvittaessa avustanut A:ta sen osalta päätöksenteossa.

8. C on väittänyt, että A:n omaisuus ei tule tällä tavoin asianmukaisesti hoidetuksi, koska muun muassa vapaa-ajan kiinteistöjen rakennusten hoito on osittain laiminlyöty, eikä C myöskään ole saanut sisaruksiltaan tietoja omaisuuden hoidosta. Korkein oikeus toteaa tältä osin kuitenkin ilmenevän, että tarkoitetut rakennukset ovat ilmeisesti korjauskelvottomia ja että kiinteistöjen arvo muodostuu paljolti muusta kuin rakennuksista. Edunvalvonnan tarvetta tulee lisäksi harkita vain sen näkökulmasta, jonka etua on valvottava. Tämän vuoksi sillä, että A:n lapset ovat omaisuuden hoidosta eri mieltä ja etteivät kaikki lapset mahdollisesti saa haluamiaan tietoja omaisuuden hoidosta, ei ole edunvalvojan tarpeen kannalta merkitystä.

Johtopäätökset

9. A:n omaisuuden hoito on pääasiallisesti järjestetty hänen itse päättämissä tavoin. Hänen etunsa tällä tavoin omaisuutta hoidettaessa ei ole osoitettu millään tavoin vaarantuvan. A:n varallisuutta koskevien asioiden on siten katsottava tulevan asianmukaisesti hoidetuksi hänen itsensä aikanaan osoittamalla tavalla. Aihetta toisenlaiseen arvioon ei ole pelkästään sen perusteella, että hän ei enää itse kykene kaikilta osin valvomaan

järjestämäänsä omaisuutensa hoitoa. Näin ollen Korkein oikeus katsoo, ettei A:n edunvalvonnan tarve ole sellainen, että hänen vastustuksensa huomioon ottaen edunvalvojan määräämiselle olisi riittävää aihetta.

Päätöslauselma

Hovioikeuden päätöksen lopputulosta ei muuteta.

Lain tulkinnassa käytettiin mielestäni vahvasti perustuslakimyönteistä tulkintatapaa. Oikeusministeriön lainsäädäntöneuvoksen Markku Helinin mukaan ”holhousoikeudessa on keskeisesti kysymys ihmisen suojaamisesta puuttamalla hänen itsemääräämisoikeuteensa tai tukemalla tuon oikeuden vastuullista käyttöä. Itsemääräämisoikeuteen sisältyy kaksi puolta. Toinen niistä on kompetenssi, yksilöllä oleva kelpoisuus muuttaa oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan omilla tahdonilmaisuuillaan. Toinen on puolestaan immuniteetti, jolla tarkoitetaan sitä, ettei kenelläkään muulla ole kelpoisuutta saada aikaan muutoksia yksilön oikeusasemassa” (Lakimies 6-7/2001, 1070).

Korkeimman oikeuden ratkaisussa tuotiin esille vahvasti itsemääräämisoikeus ja uuden lainkohdan muutos, koska päämies itse vastusti edunvalvojan määräämistä ja asiat tulevat hoidetuiksi muilla tavoin hänen aikanaan valitsemillaan toimintatavoilla. Ristiriitaisia ajatuksia herättää se, että kykeneekö päämies valvomaan oman etunsa ja valtuutetun toimia riittävästi, kun terveydelliset seikat puolsivat toisenlaista näkemystä.

”Itsemääräämisoikeus ei ilmaisuna sisälly perustuslakiin tai ihmisoikeussopimukseen, vaikka se on johdettavissa niistä. Itsemääräämisoikeus liittyy ihmisen henkilökohtaiseen vapauteen itse määrätä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Ihminen voi määrätä esimerkiksi vapaudestaan, koskemattomuudestaan, turvallisuudestaan, omaisuudestaan, yksityisyydestään sekä perhe-elämästään” (Kiuru, 2002, 5).

”Laki holhoustoimesta on säädetty lähtökohtaisesti suojaamaan heikossa asemassa olevien henkilöiden taloudellisia intressejä. Omaisuuden suoja on yksi keskeisistä perusoikeuksista. Joissakin yhteyksissä tämä perusoikeus on käsitetty suojaksi julkisen vallan puuttumista vastaan. Varsin perusteltua on kuitenkin vaatia, että julkinen valta suojaa holhoustoimilain kaltaisella lainsäädännöllä kansalaisten omaisuutta toisten kansalaisten oikeudettomalta

puuttumiselta”. (Kiuru, 2002, 5.) Suomen perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

2.2 Edunvalvoja ja päämies

Henkilöstä, joka huolehtii toisen asioista ja eduista, käytetään nimitystä edunvalvoja. Se, jonka puolesta asioita hoidetaan, on päämies. Termiä päämies käytetään myös vajaavaltaisista, kuten alaikäisistä lapsista. Edunvalvoja on päämiehensä luottohenkilö. Kirjallisuudessa päämieskäsitettä on pidetty onnistuneena, koska se ilmaisee aikaisempaa käsitteistöä paremmin sen, että edunvalvonta ei merkitse sen kohteeksi joutuneen alistamista, vaan edunvalvoja hoitaa päämiehensä asioita tämän kanssa yhteistoiminnassa. Hän palvelee päämiestään. (Välimäki, 2008, 5–6; Nordius-lehti 2/1999.)

Alaikäisen edunvalvojina ovat hänen huoltajansa. Vajaavaltainen ei voi kuitenkaan olla edunvalvojana. Tuomioistuin voi kuitenkin joissakin tapauksissa vapauttaa huoltajan edunvalvojan tehtävästä ja tarvittaessa määrätä muun henkilön alaikäisen edunvalvojaksi. Täysi-ikäiselle edunvalvojana on tuomioistuimen tai holhousviranomaisen tehtävään määräämä henkilö. Edunvalvojaksi voidaan määrätä suostumuksensa mukaisesti tehtävään sopiva henkilö. Tehtävään määrättävän henkilön sopivuutta arvioitaessa otetaan huomioon edunvalvojaksi esitetyn taito ja kokemus sekä tehtävän laatu ja laajuus huomioiden.

Edunvalvojan edellytyksenä on täysivaltaisuus ja tehtävään annettu suostumus sekä edunvalvojan sopivuus kysymyksessä olevaan tehtävään. Edunvalvojana voi toimia tukea tarvitsevan aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen. Edunvalvojaksi voidaan määrätä myös valtion oikeusaputoimiston yleinen edunvalvoja, joka hoitaa edunvalvontatehtäviä virkansa puolesta. Yleinen edunvalvoja on tarpeen tilanteessa, jossa päämies on yksinäinen henkilö tai jos päämiehen omaisista ei kukaan tehtävään suostu tai ole siihen sopiva (Mäki-Petäjä-Leinonen, 2003, 310; Urpo Kangas, 14–28, verkko-osoite: Helsingin yliopiston opiskelijakirjasto.)

Sukulaisen määräämisestä edunvalvojaksi voi kuitenkin olla myös huomattavia riskejä (Mäki-Petäjä-Leinonen, 2003, 310). On nimittäin vaarana, että edunvalvonnassa etusijalle nousevatkin suvun eivätkä päämiehen intressit. Eriytyisen pidättyväisesti sukulaisen määräämiseen edunvalvojaksi tulee suhtautua tilanteessa, jossa hoidettavaksi tulee sellaista päämiehen omaisuutta, joka on tärkeää myös päämiehen sukulaisille. Edunvalvojan ihannetyypinä voidaan pitää henkilöä, joka on asiantunteva, päämiehen kanssa toimeentuleva ja joka pystyy toimimaan itsenäisesti ja riippumattomasti (Mäki-Petäjä-Leinonen, 2003, 310; Välimäki, 2008, 60–61).

2.3 Edunvalvonnan alkaminen

Henkilö, joka itse huomaa oman tilansa heikentyneen siten, että katsoo tarvitsevansa edunvalvojaa avuksi ja tueksi taloudellisten asioittensa hoitamiseksi, voi tehdä asiaa koskevan kirjallisen hakemuksen maistraatille. Hakemuksen liitteeksi voi liittää lääkärinlausunnon tai vaihtoehtoisesti hoitavan lääkärin nimen ja yhteystiedot. Henkilön kyetessä ymmärtämään edunvalvontasian merkityksen, hän voi pyytää, että tietty henkilö määrättäisiin hänen edunvalvojakseen, jolloin maistraatti voi ratkaista asian. Muussa tapauksessa maistraatti tekee asiassa hakemuksen käräjäoikeudelle, jos katsoo hakijan olevan edunvalvonnan tarpeessa. Oikeusministeriön esitteen 12/2008 holhoustoimen palvelut mukaan henkilö itse tai hänen läheisensä voivat tehdä hakemuksen edunvalvojan määräämiseksi myös suoraan käräjäoikeudelle. Tällöin käräjäoikeus pyytää maistraatilta lausuntoa asiasta.

Joka on saanut tiedon edunvalvonnan tarpeesta ilmeisesti olevasta henkilöstä, voi vaitiolovelvollisuuden estämättä ilmoittaa asiasta holhousviranomaiselle. Ilmoitus on tehtävä sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella henkilöllä, jota ilmoitus koskee, on kotikunta tai, jos hänellä ei ole kotikuntaa Suomessa, sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella hän pääasiallisesti oleskelee. Ilmoituksen saatuaan holhousviranomaisen tulee ryhtyä toimenpiteisiin edunvalvonnan tarpeen selvittämiseksi ja tehdä tarvittaessa käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan määräämiseksi. (HoITL, 91 §.)

Ilmoittaja täyttää lomakkeen tiedossaan olevin seikoin. Ilmoitus tai hakemus voi olla myös vapaamuotoinen ja liitteet eivät ole pakollisia, mutta ne jouduttavat asian käsittelyä. Liitteenä voi olla päämiehen suostumus edunvalvojan määräämiseen, jos hän ymmärtää asian. Sukulaiset ja läheiset voivat ilmaista mielipiteensä antamalla lausunnon edunvalvonta-asiassa. Kyvyttömyys asioiden hoitamiseen voi johtua alaikäisyydestä, sairaudesta, pitkäaikaisesta poissaolosta tai muusta vastaavasta syystä. Maistraatin tehtävänä on selvittää hakemuksen tai ilmoituksen johdosta, tarvitseeko henkilö edunvalvojaa.

Edunvalvoja määrätään yleensä taloudellisten asioiden hoitoa varten, ellei asiat tule asianmukaisesti muuten hoidetuiksi muulla tavoin. Edunvalvoja voidaan määrätä myös tiettyä tehtävää varten esimerkiksi kiinteistökaupan tai perinnönjaon suorittamiseksi. Tiettyyn tehtävään määrätyn edunvalvojan tehtävä päättyy, kun tehtävä on tullut suoritetuksi. Edunvalvojan määräys voi olla toistaiseksi tai määräajan.

Edunvalvojaksi voidaan määrätä suostumuksensa mukaisesti tehtävään sopiva henkilö. Edunvalvojana voi olla lähiomainen, muu läheinen tai yleinen edunvalvoja. Yleiset edunvalvojat ovat oikeusaputoimistojen yleisen edunvalvonnan tehtäväalueen virkamiehiä ja toimivat virkavastuulla. Yleiset edunvalvontapalvelut siirtyivät kunnilta valtion oikeusaputoimistoihin 1.1.2009.

Edunvalvonta-asian käsittely vie maistraatissa asiasta riippuen muutamasta viikosta useaan kuukauteen. Käsittelyaikaan vaikuttaa maistraatin työtilanne sekä tarvittavien lausuntojen ja kuulemisten hankkimiseen kuluva aika. Käsittelyaika on pitempi myös silloin, kun maistraatti joutuu tekemään edunvalvojan määräämisestä hakemuksen käräjäoikeudelle. Maistraatit neuvovat ja opastavat menettelytavoista edunvalvojan hakemusasioissa ja edunvalvonta-asian vireillepanossa.

Edunvalvojan määräämisestä maistraatit perivät maksun valtiovarainministeriön asetus maistraattien suoritteiden maksuista (874/2008) mukaisesti. Maistraatissa tehtävä edunvalvontapäätös maksaa 70 euroa. Käräjäoikeudelle tehdystä edunvalvojan määräämisestä tai koskevasta hakemuksesta maksu on 100 euroa. (Valtiovarainministeriön asetus maistraattien suoritteista, 874/2007,

maksutaulukko.) Holhoussuoritteita koskevista maksuista voi saada vapautuksen kyseisen asetuksen 6 §:n mukaisesti. Tehtävään määrätty edunvalvoja suorittaa maksun päämiehen varoista.

2.4 Edunvalvojan valvonta

Maistraatti toimii valvovana holhousviranomaisena. Valvonta kuuluu sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella edunvalvonnassa olevalla on kotikuntalaisissa (201/1994) tarkoitettu kotikunta. Jos edunvalvonnassa olevalla ei ole kotikuntaa Suomessa, valvonta kuuluu sille holhousviranomaiselle, jonka toimialueella hän pääasiallisesti oleskelee. (HoITL, 46 §.) Jollei päämiehellä ole kotikuntaa tai päämies ei pääasiallisesti oleskele Suomessa, holhoustoimilain 6 luvun 46 §:n 1 ja 2 momentin mukaisesti edunvalvonnassa olevalla ei ole holhousviranomaista, jolle valvonta kuuluu, tällöin Helsingin maistraatilla on velvollisuus valvoa edunvalvojan toimintaa.

Jos edunvalvonta on merkitty holhousasioiden rekisteriin, valvonta kuuluu sille holhousviranomaiselle, joka oli velvollinen valvomaan edunvalvojan toimintaa rekisteriin merkitsemisen ajankohtana. Holhousviranomaisen, jolle valvonta edellä mainitussa tapauksessa kuuluu, voi siirtää valvonnan toiselle holhousviranomaiselle, jos päämiehellä on kotikunta viimeksi mainitun holhousviranomaisen toimialueella tai jos siirto on muutoin tarpeen valvonnan kannalta. Ennen valvonnan siirtämistä on kuultava edunvalvojaa ja holhousviranomaista, jolle valvonta aiotaan siirtää. (HoITL, 47 §.) Siirtopäätökseen ei voi hakea muutosta valittamalla.

Maistraatti valvoo edunvalvojen toimintaa tarkastamalla vuosittain tilit ja myöntämällä luvat holhoustoimilain 5 luvun 34 §:n mukaisiin luvanvaraisiin päämiesten puolesta tehtyihin oikeustoimiin, kuten esimerkiksi kiinteistökauppoihin tai päämiehen ollessa kuolinpesänosakkaana, perinnönjakoon kuolinpesässä.

Maistraatit pitävät valtakunnallista holhousasioiden rekisteriä edunvalvojen toiminnan valvomiseksi ja kolmansien oikeuksien turvaamiseksi. Rekisteriin

saadaan merkitä edunvalvojaa ja hänen päämiestään koskevat tunniste- ja yhteystiedot samoin kuin tarvittavat tiedot henkilön toimintakelpoisuuden rajoittamisesta, rajoituksen sisällöstä ja edunvalvojan tehtävästä ja määräämisen perusteesta, omaisuusluettelon, tilin ja hoitosuunnitelman antamisesta ja tarkastamisesta, luvanvaraista oikeustointa koskevasta päätöksestä. Jokaisella on oikeus saada rekisteristä tieto, onko tietty henkilö edunvalvonnassa, kuka on hänen edunvalvojansa ja millä tavoin henkilön toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Rekisteri on julkinen. Rekisterin tiedoille ei kuitenkaan ole säädetty julkista luotettavuutta.

Vilpittömässä mielessä ollutta ja rekisterin tietoihin luottanutta vajaavaltaisen oikeustoimikumppania ei suojata siinä tapauksessa, että vajaavaltaisuus ei ilmenisi rekisteristä. Jos vajaavaltaisella ei ollut kelpoisuutta tehdä oikeustointa, oikeustoimi on pätemätön, vaikka oikeustoimikumppani oli in bona fide (Välimäki, 2008, 138), vilpittömässä, hyvässä mielessä. Holhousasioiden rekisteriin merkityt tiedot on säilytettävä kymmenen vuoden ajan siitä, kun edunvalvonta on päättynyt (HolTL, 68 §).

3 EDUNVALVONTA

3.1 Edunvalvojan tehtävät

Edunvalvojalla on kelpoisuus edustaa päämiestään tämän omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevissa oikeustoimissa, jollei tuomioistuin ole tehtävää antaessaan toisin määrännyt tai jollei toisin ole säädetty. (HolTL, 29 §.) Edunvalvojan tehtävänä on hoitaa päämiehensä omaisuutta ja taloudellisia asioita. Tuomioistuin voi määrätä myös, että edunvalvojalla on oikeus edustaa päämiestään päämiehen henkilöä koskevassa asiassa, jonka merkitystä hän ei itse kykene ymmärtämään. Edunvalvojan on huolehdittava päämiehestä siten, että päämies saa sopivan hoidon, huolenpidon ja kuntoutuksen, mitä on pidettävä asianmukaisena päämiehen huollon tarpeet, olot ja toivomukset huomioiden. Tarvittaessa edunvalvojan on oltava yhteistyössä kunnan sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten kanssa.

Edunvalvojalla ei ole kelpoisuutta päämiehensä puolesta antaa suostumusta avioliittoon tai lapseksiottamiseen, tunnustaa isyyttä, hyväksyä isyyden tunnustamista, tehdä tai peruuttaa testamenttia eikä edustaa päämiestään muussa sellaisessa asiassa, joka on näihin rinnastuvoin tavoin henkilökohtainen. (HoITL, 29 §.)

Päämiehellä voi olla useampia edunvalvoja, jolloin heidän tulee yhdessä huolehtia edunvalvojan tehtävistä, jollei tuomioistuin ole päättänyt tehtävien jaosta edunvalvojakohtaisesti. Jos joku edunvalvojista ei matkan, sairauden tai muun syyn vuoksi voi osallistua päätöksen tekemiseen ja ratkaisun viivästyttämisestä aiheutuisi haittaa, hänen suostumuksensa asiassa ei ole tarpeen. Asiasta, jolla on huomattava merkitys päämiehelle, voivat edunvalvojat kuitenkin päättää vain yhdessä, jollei päämiehen etu ilmeisesti muuta vaadi (HoITL, 30 §). Jos edunvalvojat eivät ole yksimielisiä asiassa, josta heidän tulee yhdessä päättää, ja ratkaisun viivästyttämisestä aiheutuisi haittaa, edunvalvoja voi pyytää holhousviranomaisen päätöstä siitä, kenen mielipidettä on noudatettava.

Saatava, joka kuuluu edunvalvojan hoidettavana olevaan omaisuuteen, voidaan suorittaa vain edunvalvojalle tai hänen osoittamalleen päämiehen tilille. Suoritus on kuitenkin pätevä, vaikka se olisi tehty päämiehelle, jos velallinen ei tiennyt eikä hänen olosuhteet huomioon ottaen pitänyt tietää, että suorituksen vastaanottaminen kuului edunvalvojalle (HoITL, 31 §). Tässä tapauksessa velallisella on vilpittömän mielen suoja, vaikka edunvalvoja edustaa päämiestä taloudellisten asioiden hoidossa. Edunvalvojan on ilmoitettava päämiehen tilien käyttöoikeuksista luottolaitokselle.

Edunvalvojan on hoidettava päämiehen omaisuutta sillä tavoin, että omaisuus ja sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyödyksi ja tyydyttämään hänen henkilökohtaisia tarpeitaan. Edunvalvojan on pidettävä huolta päämiehen oikeuksista ja edistää hänen parastaan (HoITL, 37 §). Edunvalvojan on huolehdittava siitä, että päämies saa riittävästi käyttövaroja henkilökohtaiseen käyttöönsä. Päämiehelle on jätettävä se omaisuus, jota hän tarvitsee henkilökohtaista käyttöönsä varten. Päämiehen vallintaan on jätettävä hänen tarpeisiinsa ja muihin olosuhteisiin nähden kohtuullisena pidettävä määrä käyttövaroja. Edunvalvoja voi jättää päämiehensä vallittavaksi muutakin tämän

omaisuutta, jos se on päämiehen edun mukaista (HoITL, 38 §). Edunvalvojan tulee ottaa hoidettavakseen päämiehelle kuuluva omaisuus hallintaansa siltä osin kuin se on tarpeen tämän etujen suojaamiseksi. Edunvalvojalla on tarvittaessa oikeus saada tässä virka-apua siten kuin poliisilain (493/1995) 40 §:ssä säädetään. Jos kysymyksessä on omaisuus, josta päämies voi vapaasti määrätä, omaisuutta ei kuitenkaan saa ottaa hallintaan vastoin päämiehen tahtoa.

Jos päämies tahtoo antaa lahjan, joka on olosuhteisiin nähden tavanomainen ja taloudelliselta merkitykseltään vähäinen, edunvalvojan tulee huolehtia siitä, että antajan tarkoitus voi toteutua (HoITL, 38 §). Edunvalvoja ei saa lahjoittaa päämiehensä omaisuutta, vaan edunvalvoja toimii päämiehen tahdonmukaisen oikeustoimen mahdollistajana. Holhoustoimilain 5 luvun 32 §:ssä säädetään niistä tilanteista, jolloin edunvalvoja ei voi toimia päämiehensä edustajana.

Edunvalvojan on haettava maistraatilta lupa päämiehensä puolesta tehtäviin oikeustoimiin holhoustoimilain 5 luvun 34 §:n mukaisesti, kuten muun muassa asunnon tai kiinteistön myymiseen, ostamiseen, pantiksi luovuttamiseen, metsän tai soran myyntiin, lainanottoon. Yleensä edunvalvoja ei saa myydä sellaista päämiehen omaisuutta, jolla on erityistä arvoa tai jota päämies tarvitsee edunvalvonnan aikana tai myöhemmin. Muu omaisuus, jota ei ole käytettävä elatukseen tai muuhun päämiehen tarpeisiin, on sijoitettava siten, että sen säilyttämisestä on riittävä varmuus ja että sille saadaan kohtuullinen tuotto (HoITL, 39 §).

Edunvalvojan on tiedusteltava ja kuultava päämiehensä mielipidettä, ennen kuin edunvalvoja päättää päämiehelleen tärkeästä asiasta, jos päämies ymmärtää asian merkityksen. Edunvalvoja on päämiehensä luottohenkilö ja edunvalvojan on pyrittävä mahdollisimman hyvään yhteistyöhön päämiehensä kanssa. Edunvalvojan on toimittava ensisijaisesti päämiehen edun ja tarpeitten mukaisesti tehdessään oikeustoimia päämiehensä puolesta. (Oikeusministeriön esite 12/2008; Palonen, 12/2008, 26.)

Ennen kuin edunvalvoja tekee päätöksen tehtäviinsä kuuluvassa asiassa, hänen on tiedusteltava päämiehensä mielipidettä, jos asiaa on tämän kannalta

pidettävä tärkeänä ja kuuleminen voi tapahtua ilman huomattavaa hankaluutta. Kuuleminen ei kuitenkaan ole tarpeen, jos päämies ei kykene ymmärtämään asian merkitystä. Jos päämies on alaikäinen, on myös hänen huoltajansa mielipidettä tiedusteltava (HoITL, 43 §).

Edunvalvoja on velvollinen pitämään kirjaa päämiehen varoista ja veloista sekä tilikauden tapahtumista. Tehtävän alkaessa edunvalvojan on annettava omaisuusluettelo holhousviranomaiselle edunvalvojan hoidettaviksi tulleista päämiehen varoista ja veloista. Lisäksi holhousviranomainen voi määrätä, että edunvalvojan on laadittava omaisuuden hoidon ja käytön ohjeeksi hoitosuunnitelma ja esitettävä se holhousviranomaisen hyväksyttäväksi, jos tätä on omaisuuden laatu ja määrä sekä muut seikat huomioon ottaen pidettävä tarpeellisena (HoITL, 40 §). Edunvalvoja, joka on määrätty muuhun kuin omaisuuden hoitamista käsittävään tehtävään, on velvollinen pitämään sellaista kirjaa, että hän voi tehdä selon niistä toimenpiteistä, joihin hän on tehtävässään ryhtynyt (HoITL, 45 §).

Edunvalvojan tulee vuosittain antaa holhousviranomaiselle vuositili. Vuositili on annettava kolmen kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä. Edunvalvoja ei ole velvollinen antamaan vuositiliä sellaisesta alaikäisen edunvalvonnasta, jota ei ole ollut merkittävä holhousasioiden rekisteriin (HoITL, 51 §).

Edunvalvoja, jonka tehtävä lakkaa, on velvollinen viipymättä antamaan holhousviranomaiselle tilin vallinnastaan siirtyvän omaisuuden hoidosta siltä ajalta, jolta ei ole aikaisemmin annettu tiliä (HoITL, 52 §). Viimeistä tiliä kutsutaan päätöstiliksi. Edunvalvoja ei kuitenkaan ole velvollinen antamaan päätöstiliä sellaisesta alaikäisen edunvalvonnasta, jota ei ole ollut merkittävä holhousasioiden rekisteriin (HoITL, 52 §).

Vuositilin ja päätöstilin yhteydessä on tarkastettaviksi luovutettava myös niihin liittyvät tarpeelliset tositteet. Tarkastuksen päätyttyä tositteet on palautettava edunvalvojalle. Edunvalvoja on velvollinen säilyttämään tiliin liittyvät tositteet, kunnes kolmen vuoden vahingonkorvausvaatimukselle säädetty määräaika on mennyt umpeen tai, jos kanne on nostettu, kunnes asia on lainvoimaisesti ratkaistu (HoITL, 54 §).

Vuositilistä ja päätöstilistä tulee käydä selville päämiehen varat ja velat tilikauden alkaessa ja päättyessä, tilikauden aikana niissä tapahtuneet muutokset, päämiehen puolesta tehdyt merkittävät oikeustoimet sekä muut vastaavat toimenpiteet, joihin edunvalvoja on ryhtynyt omaisuutta hoitaessaan. Nämä tiedot on esitettävä sillä tavoin, että holhousviranomainen voi tilin perusteella valvoa omaisuuden hoitamista ja omaisuuden hoitosuunnitelman noudattamista (HoITL, 55 §). Tilissä on ilmoitettava myös se omaisuus, jonka edunvalvoja on tilikauden aikana antanut päämiehensä vallittavaksi (HoITL, 55 §). Edunvalvoja on velvollinen pyydettyään antamaan holhousviranomaiselle kaikki tehtävänsä koskevat tarpeelliset tiedot, tositteet ja asiakirjat sekä esittämään hoidettavanaan olevat arvopaperit (HoITL, 56 §). Edunvalvojalla on oikeus saada korvaus kuluistaan ja kohtuullinen palkkio oikeusministeriön ohjeen 14.12.2001 mukaisesti.

3.2 Edunvalvonnan vaikutus päämiehen tilanteeseen

Edunvalvoja toimii päämiehensä apuna ja tukena päämiehen taloudellisten asiointensa hoitajana. Päämiehen itsemääräämisoikeutta ja tahtoa on kunnioitettava mahdollisuuksien mukaan. Päämiehen omaisuutta on säilytettävä päämiehen myöhempää tarvetta varten, ei tarkoita säilyttämistä perillisten varalle. Jos päämies ei tarvitse omaisuuttaan asumistaan varten huonon kuntosaa vuoksi, omaisuutta tulee käyttää päämiehen edun mukaisesti parhaan mahdollisen hoidon ja hoivan saamiseksi. (Mäki-Petäjä-Leinonen, 2003, 315.)

Edunvalvonnan alkaessa päämiehellä saattaa olla erilaisia velkoja eri puolille eri tahoilla perittävänä. Edunvalvonnan alkaessa omaisuus, velat ja saamiset selvitetään. Motiivi-lehden artikkelissa, ”Edunvalvoja käy päämiehensä kukkarolla”, Laitilan kaupungin yleinen edunvalvoja Askola sanoo päämiesten asioiden olevan enemmän solmussa kuin ennen. Väestö ikääntyy ja dementoituu, mutta nykyisin yhä nuorempia ja työikäisiä päätyy edunvalvontaan. On ylivelkaantumista ja mielenterveydellisiä syitä. Edunvalvojalle tulevat tutuiksi seksuaalinen ja taloudellinen hyväksikäyttö ja holtittomuus. Monesti on toimittava päämiehen parhaaksi vaikka väkisin (Motiivi 7/2006). Kaikkia etuuksia ei ole ehkä haettu tai edes tiedetty, mihin olisi oikeutettu.

Kun ongelmatilanne on saatu selvitettyksi, päämiehen tilanne yleensä rauhoittuu ja päämiehen perusasiat saadaan hoidetuksi. Tulot alkavat riittää menoihin ja mahdollinen hyväksikäytön kierre saadaan katkaistuksi. Ennen edunvalvontaa ongelmia on voinut olla perusasioissa, kuten asumisessa, puhtaanapidossa, laskujen maksamisessa ja monet muut asiat ovat voineet jäädä hoitamatta tai joku muu on voinut käyttää oikeutta määrätä päämiehen asioista. Maksamattomia laskuja on mennyt ulosottoon, asunto-osake on voitu ottaa taloyhtiön hallintaan ja rahavarat ovat kadonneet selittämättömästi. Huijatuksi tai hyväksikäytetyksi tulemisen riski on aina olemassa, kun elämänhallinta ei ole kohdallaan.

Päämiehen taloudellisten asioiden hoitamisella on vaikutusta myös yhteiskunnallisesti. Päämies on voinut menettää omaisuuttaan hoitamattomien asioiden vuoksi, on tullut hyväksikäytetyksi tai omaisuus on vähentynyt jonkun muun selittämättömän syyn vuoksi. Omaisuuden vähetessä päämies on saattanut joutua yhteiskunnan tukitoimiin esimerkiksi toimeentulotuen asiakkaaksi. Elämäntilanteen hallitsemattomuus voi edesauttaa joutumista erilaisiin onnettomuuksiin, jotka vaikuttavat toimintakykyyn, yleiseen terveyteen ja sairauksiin ja sitä kautta lisääntyviin hoito-, kuntoutus- ja sairauskuluihin sekä yksilö- että yhteiskuntatasolla ja sitä kautta kustannusten kasvamiseen molempien osalta. Eliniän pidentyminen tuo mukanaan myös sairauksia, joitten johdosta päämiesten elämänhallinnassa voi olla vaikeuksia Useammalla vanhemmalla edunvalvontaan määrättyllä on dementiaa. Dementoitunut päämies voi tehdä harkitsemattomia omaisuuden luovutuksia tai tulla hyväksikäytetyksi ja joutua sillä tavoin taloudelliseen ahdinkoon.

Olen työskennellyt yleisenä edunvalvojana yli viisi vuotta ja kokemukseni mukaan olen huomannut sen aikana, että edunvalvonnan varhaisella havaitsemisella voitaisiin jopa ennaltaehkäistä yksilön joutumista ongelmallisiin tilanteisiin tai voitaisiin puuttua aikaisemmin esimerkiksi hyväksikäyttöön. Hoitolaitosten henkilökunnalla ei esimerkiksi ole valtuuksia puuttua asiakkaan raha-asioihin.

Suomen perustuslaki turvaa omaisuuden suojan, mikä liittyy läheisesti edunvalvonnan perusoikeusnäkökulmaan. Perustuslain omaisuuden suoja

koskee kaikkia, riippumatta siitä, kykeneekö henkilö itse tai onko henkilö oikeutettu määräämään omasta omaisuudestaan. Edunvalvonnan avulla, elämänhallinnan kautta ja erilaisin tukitoimin järjestettynä, päämies saa ylläpidetyksi sellaista elämänlaatua, mikä hänellä on kenties ollut ennen edunvalvontaa ja mihin hän on tottunut.

lakkaiden päämiesten määrä on lisääntynyt edunvalvonnassa, mikä selittää myös edunvalvojien hoidettavina olevien omaisuusmassojen kasvun. Päämiehillä on muun muassa omakotitaloja, osakehuoneistoja, kesämökkejä, vakuutusasioituksia, osakkeita, erilaisia tilejä ja monenlaista muuta omaisuutta. Holhoustoimilain esitöiden mukaan holhoustoimi on ensisijaisesti taloudellisten asioiden hoidon järjestämistä ja taloudellisten etujen valvontaa. Holhoustoimi ei ole tästä näkökannasta katsottuna päämiehen henkilöön liittyviä asioita, vaan holhoustoimilaki korostaa omaisuuden suojaamista turvaamalla yksilön taloudellisia etuja tilanteessa, jolloin taloudellisten asioiden hoitamisen kyky on heikentynyt.

4 EDUNVALVONNAN PÄÄTTYMINEN

4.1 Yleistä

Edunvalvojalle annettu määräys on voimassa toistaiseksi tai määräystä annettaessa asetetun määräajan. Jos edunvalvoja on määrätty tiettyä tehtävää varten, määräys on voimassa, kunnes tehtävä on loppuun suoritettu. Edunvalvojan tehtävää tai määräyksen voimassaoloaika voidaan tarvittaessa muuttaa (HoITL, 15 §). Tuomioistuimen on vapautettava edunvalvoja tehtävästään, jos hän osoittautuu siihen kykenemättömäksi tai sopimattomaksi tai jos vapauttamiseen on muu erityinen syy. Edunvalvoja on vapautettava tehtävästään myös, jos hän sitä pyytää. Alaikäisen lapsensa huoltajana oleva vanhempi voidaan omasta pyynnöstään vapauttaa lapsensa edunvalvojan tehtävästä ainoastaan, jos siihen on erityinen syy (HoITL, 16 §). Edunvalvojan tehtävä lakkaa, kun edunvalvojalle annettu määräys lakkaa holhoustoimilain 15 §:n mukaan olemasta voimassa, päämies kuolee, edunvalvoja vapautetaan tehtävästään tai julistetaan vajaavaltaiseksi tai, kun päämies täyttää 18 vuotta, jos edunvalvojan tehtävä perustuu päämiehen alaikäisyyteen.

Edunvalvojalle määrätyn sijaisen tehtävä lakkaa, kun edunvalvoja ja hänen sijaisensa esteen lakattua yhdessä tekevät siitä ilmoituksen holhoustoimilain 46 tai 47 §:ssä tarkoitetulle holhousviranomaiselle. Jos edunvalvoja ja hänen sijaisensa ovat eri mieltä siitä, onko sijaisen tehtävä lakannut, kärjäoikeus ratkaisee asian jommankumman hakemuksesta. (HolTL, 17 §; Kangas, 2002, 33–34, verkko-osoite: Helsingin yliopiston opiskelijakirjasto.)

Tuomioistuimen on hakemuksesta määrättävä edunvalvojan tehtävä lakkaamaan, kun päämies ei enää ole edunvalvonnan tarpeessa. Jos edunvalvoja on määrätty holhoustoimilain 8 tai 9 §:n nojalla, holhousviranomaisen on edunvalvojan määräämistä seuraavan neljännen kalenterivuoden aikana omasta aloitteestaan selvitettävä edunvalvonnan jatkumisen aiheellisuus ja tarvittaessa tehtävä kärjäoikeudelle hakemus edunvalvojan tehtävän määräämisestä lakkaamaan. Selvitys on toimitettava uudelleen joka neljäntenä kalenterivuotena. (HolTL, 17 §.)

Turun Sanomissa 6.3.2007 otsikko, ”Mielenterveysongelmat ovat yhä yleisempi syy holhouksen tarpeeseen”, Rebekka Härkösen kirjoittaman artikkelin mukaan ”yhä suurempi osa yleisen edunvalvonnan asiakkaista on mielenterveysongelmaisia. Monesti asiakkaat ovat niin huonokuntoisia, että edunvalvonta kestää elämän loppuun saakka. Osalla on kuitenkin mahdollisuus kuntoutua siinä määrin, että edunvalvonta muuttuu myöhemmin perusteettomaksi. Edunvalvonnan purkaminen on tästä huolimatta hankalaa ja harvinaista”. Mielenterveyden keskusliiton lakimies Merja Karinen kommentoi samaisessa artikkelissa edunvalvonnan purkamisasiaa siten, että ”käytännössä asiakkaalta vaaditaan melkoinen näyttö siitä, että hän on kyennyt jo jonkin aikaa hoitamaan omat asiansa ja että mielenterveysongelmille on luonteenomaista terveydentilan vaihtelu. Koska edunvalvonnan tarkoitus on suojata henkilöä hänen omalta käytökseltään, kuntoutumisen todistaminen vie aikaa”. Terveystilan arviointi kuuluu lääkärille, kun taas päämiehen taloudellisten asioiden hoitamisen näkemyksistä pyydetään lausuntoja edunvalvojalta.

Hakemuksen edunvalvonnan lakkauttamiseksi voi holhoustoimilain mukaan tehdä päämies eli henkilö itse, edunvalvoja, holhousviranomainen eli maistraatti tai asiakkaan läheinen henkilö, joita voivat olla vanhempi, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen. Hakemuksen voi tehdä vapaamuotoisesti tai maistraatin verkko-

osoitteesta löytyvällä lomakkeella hakemus edunvalvonnan lakkauttamiseksi (liite 1). Päämies ja edunvalvoja voivat myös hakea yhdessä edunvalvonnan lakkauttamista. Maistraatti tai käräjäoikeus ratkaisevat asian ja vapauttavat edunvalvojan tehtävästään ja määräävät edunvalvonnan päättymään tarpeettomana. Edunvalvojan on tehtävänsä lakattua velvollinen viipymättä luovuttamaan hoidossaan olevan omaisuuden päämiehelleen, uudelle edunvalvojalle tai muulle siihen oikeutetulle.

4.2 Päämiehen kuolema

Holhustoimilain mukaisesti edunvalvonta päättyy, kun päämies kuolee. Edunvalvojan sijaan tulevat kuolinpesän oikeudenomistajat ja osakkaat. Edunvalvojalla ei ole velvollisuutta eikä oikeutta toimia kuolinpesän taloudellisten asioiden hoitajana ilman eri valtuutusta kuolinpäivän jälkeen. Kuoleman jälkeinen valtuutus ei ole enää holhustoimilaissa määriteltyä edunvalvojan tehtävää.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun 13.6.2008 mukaan holhustoimilain näkökulmasta edunvalvoja ei lähtökohtaisesti kuitenkaan voi enää esimerkiksi maksaa päämiehen laskuja, vaikka laskun peruste olisi syntynyt edunvalvonnan aikana, tai tehdä muitakaan oikeustoimia päämiehensä lukuun. Näiden tehtävien hoitamisen tulisi lähtökohtaisesti siirtyä mahdollisimman pian kuolinpesän vastuulle. Siltä osin kuin päämiehen omaisuutta on ollut edunvalvojan hoidettavana, on kuitenkin perusteltua, että edunvalvoja välittömästi kuolemantapauksen jälkeen edelleenkin pitää omaisuudesta huolta. Kyse on tällöin ennen muuta omaisuuden säilyttämisestä siihen saakka, kunnes se voidaan luovuttaa siihen oikeutetuille.

Maistraatti lähettää edunvalvojalle ilmoituksen päätöstilin antamisesta ja edunvalvojan tehtävän lakkaamisesta, jossa edunvalvojaa pyydetään viipymättä antamaan maistraatille tilin vallinnastaan siirtyvän omaisuuden hoidosta siltä ajalta, jolta ei ole aikaisemmin annettu tiliä eli päätöstilin. Viimeistään tässä vaiheessa edunvalvoja saa tiedon päämiehensä kuolemasta, ellei ole sitä jo aikaisemmin saanut.

Kun edunvalvojan tehtävä lakkaa päämiehen kuoleman johdosta, omaisuus luovutetaan päämiehen kuolinpesälle. Jos päämiehen kuolinpesä on osakkaiden yhteishallinnossa, yhdellä osakkaalla ei perintökaaren 18 §:n mukaan ole ilman eri valtuutusta oikeutta edustaa kuolinpesää, vaan edustamisen pitäisi tapahtua siten, että kaikki osakkaat ovat vastaanottamassa omaisuutta. Jos osakkaiden yhteisedustamista ei saada järjestetyksi omaisuuden luovuttamista varten, esimerkiksi osakkaiden tuntemattomuuden takia, omaisuus voidaan luovuttaa holhustoimilain 59 §:n nojalla perintökaaren 18 §:n mukaan määräytyvälle kuolinpesän väliaikaiselle hoitajalle, jottei edunvalvoja joutuisi säilyttämään omaisuutta pitkiä aikoja. (Välimäki, 2008, 129.)

Käytännössä hankalia tilanteita voi syntyä, kun päämiehen kuolemasta edunvalvoja ei ole saanut tietoa kuolinpäivänä, vaan vasta päiviä myöhemmin. Edunvalvoja on voinut maksaa laskuja kuolinpäivän jälkeen tai ne ovat olleet suoraveloituksessa, vaikkei hänellä siihen enää oikeutta olisi ollutkaan. Tilanne on ongelmallinen vähävaraisissa kuolinpesissä, kun kuolinpäivän tiliotteen mukaan rahaa pitäisi vielä olla hautajaiskustannuksiin, mutta tosiasiallisesti rahaa ei enää olekaan. Oikeudettoman ja hankalan tilanteen syntymisen ehkäisemiseksi, päämiehen kuolemasta olisi ilmoitettava edunvalvojalle niin pian kuin mahdollista.

4.3 Edunvalvontatarpeen lakkaaminen

Jos edunvalvoja on määrätty holhustoimilain 8 §:n mukaisesti täysi-ikäiselle sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi, holhousviranomaisen on omasta aloitteestaan selvitettävä joka neljäs vuosi edunvalvonnan jatkumisen aiheellisuus eli onko edunvalvontaa tarpeen jatkaa ja tarvittaessa tehtävä käräjäoikeudelle hakemus edunvalvojan tehtävän lakkaamisesta, jottei kukaan olisi edunvalvonnassa tarpeettomasti. Samalla tavalla menetellään, kun edunvalvoja on määrätty holhustoimilain 9 §:n mukaan alaikäiselle. Alaikäiselle voidaan määrätä edunvalvoja siten kuin holhustoimilain 8 §:ssä säädetään, sen jälkeen kun hän on täyttänyt 17 vuotta. Tällöin edunvalvojan tehtävä alkaa, kun alaikäinen täyttää 18 vuotta. Tuomioistuimen ohella myös holhousviranomaisen voi tarvittaessa muuttaa edunvalvojan tehtävää tai määräyksen voimassaoloaika,

jos edunvalvoja on määrätty 8 tai 9 §:n nojalla. Edellytyksenä on lisäksi, että päämies kykenee ymmärtämään asian merkityksen ja että hän yhdessä edunvalvojan kanssa pyytää edunvalvojan tehtävän tai määräyksen voimassaoloajan muuttamista. (HoITL, 8, 9, 15, 17 §.) Edunvalvonnan jatkumisen aiheellisuuden selvitys holhoustoimilain 8 tai 9 §:n tapauksissa on toimitettava uudelleen joka neljäs kalenterivuosi.

Oikeusministeriön esitteen edunvalvojan tehtävät 12/2008 mukaan lakkauttamista voi hakea edunvalvonnassa oleva itse, edunvalvoja tai maistraatti, päämiehen isä tai äiti, aviopuoliso, lapsi tai muu läheinen. Maistraatti lakkauttaa tehtävän, jos päämies ja edunvalvoja hakevat sitä yhdessä. Lähtökohta edunvalvonnan lakkauttamiselle on, ettei päämies ole enää edunvalvonnan tarpeessa.

Esimerkki käytännöstä

Päämies oli tehnyt hakemuksen käräjäoikeudelle edunvalvonnan lakkauttamiseksi, koska hän ei mielestään ollut enää edunvalvonnan tarpeessa. Päämies katsoi, että hän pystyy hoitamaan taloudelliset asiansa itsenäisesti. Lisäksi hän oli kokenut nöyryyttävänä sen, ettei hän saanut huolehtia taloudellisista asioistaan itse.

Käräjäoikeudessa kuultiin edunvalvojaa ja ratkaisun tueksi oli toimitettu kahden lääkärin antamat lääkärintodistukset. Edunvalvojan mielestä päämies ei pärjäisi yksin taloudellisten asioiden hoidossa. Päämies ei ollut esimerkiksi huolehtinut laskuistaan asianmukaisesti. Toisessa lääkärin antamassa lausunnossa ei otettu kantaa edunvalvonnan purkamiseen, koska kyseinen lääkäri oli ilmaissut, ettei ollut hoitanut päämiestä, mutta lääkärin käsityksen mukaan päämies pystyi hyvin arvioimaan etunsa sairaudestaan huolimatta. Päämies sairasti skitsofreniaa.

Toinen hoitava lääkäri oli lausunut, ettei päämies pärjää ilman edunvalvojaa puolustaessaan omaa näkökulmaansa raha-asioiden osalta kotiooloissa. Hän asui toisen vanhempansa kanssa kotona. Päämiehen ja vanhemman välillä oli ollut aika ajoin voimakkaita erimielisyyksiä asioiden hoidosta. Lääkäri suositti, ettei edunvalvontaa purettaisi päämiehen perussairaudesta ja kotona vallitsevan tilanteen vuoksi. Päätöksessään käräjäoikeus katsoi, että päämies oli edelleen edunvalvonnan tarpeessa sairautensa vuoksi.

Päämies valitti päätöksestä hovioikeuteen ja vaati käräjäoikeuden päätöksen kumoamista. Maistraatti vastasi suullisesti

pääkäsitelyssä valitukseen ja kiisti esitetyn muutosvaatimuksen. Uudesta hoitavan lääkärin lausunnosta oli ilmennyt, että päämies ei itsekään ollut lääkärinvastaanotolla kannattanut edunvalvojan tehtävän lakkauttamista. Hovioikeudessa päämies oli kertonut, että kannanotto perustuu väärinkäsitykseen. Päämiehen mukaan sairaus pysyy nykyisellä lääkityksellä hyvin kurissa. Hovioikeudessa esitetyistä lääkärinlausunnoista ei ollut ilmennyt, että päämies olisi sairautensa vuoksi kykenemätön valvomaan etuaan tai huolehtimaan varallisuuttaan koskevista asioista. Päätöslauselmassa hovioikeus kumosi käräjäoikeuden päätöksen ja edunvalvojan tehtävä määrättiin lakkaamaan. (Lahden käräjäoikeuden päätös 2.12.2005, 05/6081; Kouvolan hovioikeuden päätös 12.4.2006, 483.)

Jos edunvalvoja ja päämies eivät ole samaa mieltä edunvalvonnan lakkauttamisesta, hakemus ratkaistaan käräjäoikeudessa. Edunvalvojien välisissä keskusteluissa on tullut usein esille se seikka, että päämies haluaisi päästä eroon edunvalvonnasta, mutta edunvalvoja kyseenalaistaa päämiehen pärjäämisen yksinään taloudellisten asioiden hoidossa. Edunvalvoja on hankalassa tilanteessa esimerkiksi lausuntoa antaessaan, kun asioiden hoidon onnistumisesta käytännössä ei ole näyttöä. Psykkisistä sairauksista kuntoutuminen vie aikaa ja terveydentila voi vaihdella ajoittain. Takaisin edunvalvontaan määrääminen ei ole mitenkään mahdotonta. Itselläni ei ole kokemusta siitä, että entinen päämies olisi palannut takaisin uudelleen edunvalvontaan, joten kysyin asiaa isommasta edunvalvonnan yksiköstä Lahden oikeusaputoimiston yleisestä edunvalvonnasta. Haastattellessani edunvalvontasihteeri Sari Pellonpäättä, hän kertoi, että hänen tietoonsa on tullut joitakin tapauksia vuosien varrelta, kun edunvalvonta on päättynyt, mutta päämiehelle on määrätty edunvalvoja uudelleen jonkin ajan kuluttua.

4.4 Edunvalvojan vapauttaminen tehtävästään tai vajaavaltaiseksi julistaminen

Edunvalvoja on vapautettava tehtävästään, jos hän osoittautuu siihen sopimattomaksi. Sopimattomuuskriteeri voi tulla esiin silloin, kun edunvalvojalla on puutteellisuuksia tai epäselvyyksiä tilissä tai, että edunvalvoja ylittää toimivaltansa hoitaessaan päämiehensä omaisuutta tai huolenpidosta päämiestä kohtaan (Heikkinen, ym. 2003, 13). Maistraatti valvovana

viranomaisena voi tilintarkastusten yhteydessä huomata edunvalvojan sopimattomuuden tehtävään, jolloin maistraatti voi harkita tarvittaessa edunvalvojan vaihtamista ja laittaa edunvalvojan vaihtamisasian vireille käräjäoikeudessa.

Käräjäoikeuden päätösten edunvalvojan vapauttamisen ja uuden edunvalvojan määräämisen perusteluissa useimmiten on, että edunvalvojan toiminnassa on ilmennyt seikkoja, joiden vuoksi häntä ei pidetä enää sopivana jatkamaan edunvalvojan tehtävässä. Edunvalvojan sopimattomuutta ovat ilmentäneet esimerkiksi epäselvyydet tai puutteellisuudet tileissä tai vuositilien toimittaminen on tuottanut jatkuvasti vaikeuksia. Edunvalvoja on voinut nostaa rahaa itselleen päämiehen tililtä omiin tarpeisiinsa tai lainaksi. Nostoille ei ole ollut tarkoitusta tai menokohtaa, mihin rahat ovat menneet, eikä edunvalvoja ole palauttanut rahoja takaisin tai merkinnyt nostoja velaksi päämiehen saamisina. Edunvalvojan on noudatettava erityistä huolellisuutta rahavirtojen siirtämisissä. Luotettavan toiminnan lähtökohtana on selkeästi ja todisteellisesti selvitettyt tilit, jotteivät päämiehen ja edunvalvojan taloudet sekaannu keskenään. Edunvalvoja voi joutua epäilyksen alaiseksi, jos ei voida osoittaa, että päämies on saanut varat käyttöön itsellensä.

Edunvalvoja voidaan vapauttaa myös muusta syystä, kuten esimerkiksi, jos päämies muuttaa toiselle paikkakunnalle, eikä edunvalvoja voi hoitaa enää edunvalvojan tehtäviä. Käräjäoikeus vapauttaa edunvalvojan tehtävästä ja määrää uuden edunvalvojan, jos päämies on edelleen edunvalvonnan tarpeessa. Edunvalvoja on vapautettava myös tehtävästään, jos hänet on julistettu vajaavaltaiseksi. Holhoustoimilain mukaan vajaavaltaiseksi julistettu henkilö ei voi toimia edunvalvojana. Hakemuksen edunvalvojan vapauttamiseksi voi tehdä vapaamuotoisesti tai maistraatin verkko-osoitteesta löytyvällä lomakkeella (liite 2).

Ennen käräjäoikeuden ratkaisua edunvalvojalta pyydetään suostumusta siihen, että hänet vapautetaan edunvalvojan tehtävästä. Jos edunvalvoja vastustaa, sopimattomuus on osoitettava näytöllä ja menettelyllä. Lahden maistraatin ja käräjäoikeuden yhteispalaverin muistiossa 20.2.2009 mainitaan, että ”jos omainen haluaa ryhtyä edunvalvojan tehtävään ja muut omaiset siihen suostuvat, yleisen edunvalvojan vastustaminen ei muodosta estettä

edunvalvojan vaihtamiselle, (edunvalvojalla ei asianosaisasemaa)". Ratkaisuperusteina korostuvat tarkoituksenmukaiset syyt ja päätöksen kokonaisvaltaisuus, asenteena lausuma "parempi omainen kuin viranomainen". Yleisenä edunvalvojana näen ajatuksen omaisen paremmuudesta siinä merkityksessä, että lähiomainen tuntee päämiehen tottumukset ja tavat historiasta pidemmältä ajalta, jolloin päämiehen henkilökohtaiset tarpeet voivat tulla paremmin ymmärretyiksi ja hoidetuiksi käytännön tasolla, vaikkakin edunvalvojan tehtävä on lähinnä taloudellisten asioiden hoidossa. Omainen voi olla jo muutenkin avustamassa päämiestä päivittäisissä toiminnoissa ja sillä tavoin läheisessä suhteessa päämieheen. Valtion virkamiehen resurssit ja työaika mahdollistavat yhteydenpidon vain periaatteessa virka-aikana.

Edunvalvonnan tarve voi joskus muuttua lyhyessäkin ajassa ja päämies voi kuntoutua hoitamaan omat taloudelliset asiansa. Haettaessa edunvalvonnan lakkaamista ja edunvalvojan vapauttamista tehtävästään kyseisessä tilanteessa edunvalvonnan tarpeeseen vaikuttavista muuttuneista seikoista ja olosuhteitten muutoksesta on oltava näyttöä. Seuraavana on esimerkki oikeuskäytännöstä, kun asia oli hovioikeudessa jätetty tutkimatta sen takia, että käräjäoikeuden olisi pitänyt ottaa asia uudelleen käsittelyyn ja tutkia päämiehen vaatimukset, vaikkei hän ollut esittänyt uusia perusteluja vaatimuksilleen.

Esimerkki 1

Käräjäoikeuden ratkaisu 28.10.2005

Vaatus

A on vaatinut, että hänelle omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevia oikeustoimia varten määrätty edunvalvoja vapautetaan tehtävästään ja että hänen edunvalvontansa määrätään lakkaamaan.

Perustelut

A on ilmoittanut pystyvänsä itse hoitamaan omat raha- ja muut talousasiansa ja selviytyvänsä muutoinkin elämässään ilman edunvalvontaa.

A:n edunvalvonta on alkanut 8.8.2003. A on 23.8.2005 jättänyt Joensuun käräjäoikeudelle hakemuksen, jossa hän on pyytänyt, että hänelle omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevia oikeustoimia varten määrätty edunvalvoja vapautetaan

tehtävästään ja että hänen edunvalvontansa määrätään lakkaamaan.

Joensuun kärjäoikeus on pääkäsittelyssä kuullut A:ta ja 28.10.2005 antamallaan päätöksellä hylännyt hakemuksen.

A on 12.9.2006 Joensuun kärjäoikeudelle jättämässään hakemuksessa uudelleen vaatinut, että hänelle omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevia oikeustoimia varten määrätty edunvalvoja vapautetaan tehtävästään ja että hänen edunvalvontansa määrätään lakkaamaan.

Kärjäoikeus on 8.12.2006 antamallaan päätöksellä hylännyt hakemuksen. Itä-Suomen hovioikeus on 17.4.2007 antamallaan päätöksellä pitänyt kärjäoikeuden päätöksen voimassa.

A on vajaat kolme kuukautta hovioikeuden päätöksen lainvoimaiseksi tulosta jälleen tehnyt hakemuksen edunvalvojan vapauttamisesta tehtävästään ja edunvalvonnan lakkauttamisesta. Hän on perustellut vaatimuksiaan täysin samalla tavalla kuin aikaisemminkin.

Kun A ei ole esittänyt mitään uusia perusteluja vaatimuksilleen, jotka on lainvoimaisesti tuomioistuimessa äskettäin ratkaistu, kärjäoikeus ei ota asiaa tutkittavaksi.

Itä-Suomen hovioikeuden päätös 13.5.2008

A on toistanut kärjäoikeuden päätöksessä selostetun hakemuksensa. A on lisäksi lausunut, että hänen elinolosuhteensa olivat tämän hovioikeuden 17.4.2007 antaman päätöksen jälkeen muuttuneet siten, että hän oli hoitokodin asemesta asunut yksin ja huolehtinut itse omista asioistaan.

Perustelut

Kärjäoikeus on jättänyt A:n hakemuksen tutkimatta, koska A oli esittänyt vaatimukselleen samat perusteet, jotka oli äskettäin lainvoimaisesti tuomioistuimessa ratkaistu.

Hovioikeus katsoo, että edunvalvojan määräämistä koskevassa asiassa tuomioistuimen ratkaisu ei saa siten oikeusvoimaa, ettei asiaa voida saattaa myöhemmin uudelleen tuomioistuimen tutkittavaksi. Ajalla, joka on kulunut aikaisemmasta ratkaisusta, ei ole asian kannalta merkitystä, koska edunvalvontaan vaikuttavat seikat voivat muuttua lyhyessäkin ajassa. Nyt kysymyksessä olevassa asiassa A:n valituksen perusteluista on pääteltävissä, että niissä olosuhteissa, joilla on edunvalvonnan kannalta merkitystä, on mahdollisesti tapahtunut muutoksia sen jälkeen, kun asiaa on viimeksi tuomioistuimessa käsitelty. Toisaalta jo pelkästään se seikka, että hakija väittää, ettei hän ole enää edunvalvonnan tarpeessa, edellyttää asian tutkimista.

Käräjäoikeuden ei olisi näin ollen tullut mainitsemallaan perusteella jättää A:n hakemusta tutkimatta. Asia on sen vuoksi palautettava käräjäoikeuteen käsiteltäväksi.

Päätöslauselma

Käräjäoikeuden päätös kumotaan. Asia palautetaan käräjäoikeuteen, jonka tulee, palautuspäätöksen saatua lainvoiman, omasta aloitteestaan ottaa asia käsiteltäväkseen.

Edunvalvoja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos väärinkäytös edunvalvojan tehtävässä täyttää esimerkiksi seuraavan esimerkin mukaisen rikoslain tunnusmerkistön sen lisäksi, että edunvalvoja joka tapauksessa katsotaan sopimattomaksi tehtävään. Rikokseksi luokitellusta toiminnasta voi seurata rangaistus.

Esimerkki 2

KKO:2006:72, Luottamusaseman väärinkäyttö

Kehitysvammaisen sisarensa edunvalvojana toiminut A oli käyttänyt päämiehensä varoja omiin tarkoituksiinsa ja ilmoittanut ne vuositileissä saatavina itseltään. A:n katsottiin syyllistyneen luottamusaseman väärinkäyttöön. (RL 36:5).

Asian käsittely alemmissa oikeuksissa.

Kemi-Tornion käräjäoikeuden tuomio 14.12.2004

Virallisen syyttäjän syytteestä käräjäoikeus lausui, että A oli 28.3.2000 yhdessä erään toisen henkilön kanssa määrätty sisarensa B:n edunvalvojaksi. A oli lainannut päämiehensä varoja 31.8.2000 - 31.12.2001 välisenä aikana usealla eri kerralla yhteensä 58 595,41 markkaa.

Vuoden 2000 vuositiliin oli merkitty saatavaksi 15 000 markkaa A:lta ja vuoden 2001 vuositiliin A:n laina 57 808,21 ja korkoineen yhteensä 60 231,62 markkaa. A oli 27.3.2001 laatinut velkakirjaksi otsikoidun asiakirjan, jossa todettiin hänen lainanneen sisareltaan 31.8.2000 15 000 markkaa lisättyinä virhekirjauksilla. Koron määräksi oli merkitty 4 prosenttia ja lainan takaisinmaksussa oli vakuudeksi ilmoitettu A:n omistama tila.

Maistraatti oli 3.8.2001 vuoden 2000 vuositilin tarkastuksen yhteydessä antanut A:lle muistutuksen, jonka mukaan edunvalvojan ei tullut lainailla päämiehensä varoja ja rahan lainaaminen ilman edunvalvojan sijaista ei ollut laillista. Velka tuottokorkoineen oli vaadittu välittömästi maksettavaksi takaisin ja edunvalvojan oli käsketty huolehtia siitä, ettei rahan lainaaminen päämiehen varoista toistunut. Seuraavan vuositilintarkastuksen

yhteydessä maistraatti oli todennut, ettei rahoja ollut palautettu tilikauden aikana vaan päinvastoin lainailu oli jatkunut vielä senkin jälkeen, kun edunvalvojaa oli muistutettu asiasta. Edunvalvoja oli maistraatin käsityksen mukaan osoittautunut sopimattomaksi tehtävänsä. Maistraatin hakemuksen johdosta käräjäoikeus oli 20.12.2002 vapauttanut A:n edunvalvojan tehtävästään.

Käräjäoikeus tuomitsi A:n luottamusaseman väärinkäytöstä sakko-rangaistukseen.

Rovaniemen hovioikeuden tuomio 3.3.2005

A valitti hovioikeuteen vaatien, että syyte hylätään.

Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota.

Muutoksenhaku Korkeimmassa oikeudessa

A:lle myönnettiin valituslupa. Valituksessaan A vaati syytteen hylkäämistä.

Virallinen syyttäjä ilmoitti, ettei hän anna vastausta asiassa.

Korkeimman oikeuden ratkaisu

Johtopäätös

Korkein oikeus katsoo, kuten alemmat oikeudet, että A on kerrotulla menettelyllään syyllistynyt luottamusaseman väärinkäyttöön.

Rangaistusseuraamus

Rikoslain 6 luvun 12 §:n mukaan tuomioistuin saa jättää rangaistuksen tuomitsematta muun muassa silloin, jos rikosta on sen haitallisuuteen tai siitä ilmenevään tekijän syyllisyyteen nähden pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä taikka jos rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarkoituksettomana erityisesti kun otetaan huomioon saman luvun 6 §:n 3 kohdassa ja 7 §:ssä tarkoitetut seikat.

Käsillä olevassa tapauksessa tekijän syyllisyyttä lieventää A:n vaikea elämäntilanne, joka on johtunut paitsi avioerosta ja aviopuolison konkurssista myös siitä, että hän oli joutunut äitinsä kuoleman jälkeen yksin huolehtimaan kehitysvammaisesta sisarestaan, joka oli osan aikaa myös asunut hänen luonaan, ja että A oli joutunut irtisanoutumaan työstään voidakseen hoitaa sisartaan. Velaksiotot olivat tapahtuneet avoimesti ja päämiehen saatavat oli merkitty edunvalvojan vuositileihin. Rangaistuksen määrääminen olisi kohtuutonta myös siihen nähden, että velat on sittemmin maksettu korkoineen takaisin A:n päästyä uudelleen ansiotyöhön.

Tuomiolauselma

Hovioikeuden tuomiota muutetaan. A jätetään rangaistukseen tuomitsematta. Muilta osin hovioikeuden tuomio jää pysyväksi.

4.5 Täysi-ikäiseksi tuleminen

Edunvalvontatehtävä lakkaa, kun alaikäinen päämies tulee täysi-ikäiseksi syntymäpäivänään 18 vuoden iässä ja kun edunvalvojan tehtävä on perustunut päämiehen alaikäisyyteen. Täysi-ikäinen voi hallita ja määrätä täysin omasta omaisuudestaan oikeustoimikelpoisena ja –kykyisenä henkilönä. Kun alaikäinen lapsi saa omaisuutta, hänen edunvalvojansa pitää tehdä siitä ilmoitus lapsen kotikunnan maistraatille. Jos edunvalvoja on lapsen oma vanhempi, ilmoitusvelvollisuus syntyy, kun lapsen nimissä olevan omaisuuden arvo on vähintään 15 000 euroa. Tällöin lapsi merkitään maistraatin holhousasioiden rekisteriin, ja hänen edunvalvojansa tulee tilivelvolliseksi maistraatille. Tilivelvollisuus syntyy myös, jos alaikäinen on osakkaana kuolinpesässä ja hänen osuutensa kuolinpesän bruttovaroista (varoista, joista ei ole vähennetty velkoja) on yli 15 000 euroa. Hänet merkitään holhousrekisteriin, vaikka velkojen vähentämisen jälkeen hänen kuolinpesäosuutensa kutistuisi olemattomiin. (Taloustaito 1/2008, 23.)

Kun lapsi kerran on merkitty holhousrekisteriin, hän pysyy siellä 18-vuotiaaksi asti. Myös hänen edunvalvojansa pysyy tilivelvollisena riippumatta siitä, onko lapsella enää omaisuutta vai ei. Pienelläkin lapsella voi olla omaa omaisuutta. Esimerkiksi vanhemmat voivat lahjoittaa lapselle rahaa tai muuta omaisuutta, mutta suurempia summia lapselle tulee tavallisimmin perinnöstä tai hänelle testamentatusta omaisuudesta, joskus myös vaikkapa vakuutuskorvauksista. (Taloustaito 1/2008, 23.)

Alaikäinen voidaan määrätä edunvalvontaan myös siksi, että edunvalvojan hoidettavaksi on tulossa jokin tietty omaisuuserä, esimerkiksi vakuutus- säästösijoituksen hoitaminen, jota lakimääräinen vanhempi huoltajana ja lapsensa edunvalvojana on käyttänyt selittämättömiin tarkoituksiin. Edunvalvojan tehtäväksi on tullut tehdä velkakirja ja periä käytetyt varat vanhemmilta ja hoitaa sijoitusta, kunnes alaikäinen tulee täysi-ikäiseksi.

Täysi-ikäiseksi tulleet nuoret ovat monesti uuden asian edessä, kun he ovat saamassa hallintaansa rahaa, vakuutusäästöjä, kiinteää omaisuutta tai muuta irtainta omaisuutta. Useimmat eivät edes tiedä, mitä he ovat saamassa, jos he eivät ole olleet yhteydessä edunvalvojaansa ennen täysi-ikäiseksi tuloaan. Tilanne yllättää, kun varat vapautuvat kokonaan heidän itsensä hallintaan ja käytettäväksi.

4.6 Tietyn määrätyn edunvalvontatehtävän suorittaminen

Edunvalvoja voi olla määrätty määräajaksi ajallisesti esimerkiksi kahdeksi kuukaudeksi tai tiettyä tehtävää varten. Jos edunvalvoja on määrätty tiettyä tehtävää, esimerkiksi perinnönjakoa varten, määräys on voimassa niin kauan, kunnes tehtävä on loppuun suoritettu. Määräajaksi määrätty edunvalvonta päättyy ajallisen määräajan jälkeen.

Esimerkki

Käräjäoikeus on määrännyt edunvalvojan hoitamaan päämiehen hallinnasta karanneet velka-asiat järjestykseen. Edunvalvoja ajaa kahdessa kuukaudessa päämiehen tuottamattoman yrityksen alas, realisoi yrityksen omaisuuden ja maksaa saaduilla varoilla päämiehen velat pois ja sopii lopuista veloista maksuohjelman. (Heikkinen, ym. 2003, 206.)

Määräaikainen tehtävä voi olla esimerkiksi alaikäisten edustaminen kiinteistön lahjan vastaanottamisessa. Sijaisedunvalvoja edustaa päämiestään vain siinä tai niissä oikeustoimissa, johon hänet on määrätty. Varsinainen edunvalvoja edustaa edelleen kaikissa muissa oikeustoimissa. (Kangas, 2002, 33,36, verkko-osoite: Helsingin yliopiston opiskelijakirjasto.) Sijaisedunvalvontaa tarvitaan, koska lakimääräisen edunvalvojan eli vanhemman ja päämiesten eli lasten edut saattavat joutua ristiriitaan. Edunvalvojan sijaisen tehtävänä on valvoa päämiesten etua ja oikeuksia kyseisessä oikeustoimessa. Tehtävä päättyy, kun asia tai oikeustoimi on tullut suoritetuksi.

4.7 Muita edunvalvonnan päättymiseen liittyviä asioita

Kun edunvalvojan tehtävä on lakannut, edunvalvojan on tehtävä päätöstili maistraatille maistraatin antamassa ajassa. Holhousviranomaisen tarkastaa päätöstilin ja ilmoittaa tiliä koskevat huomautuksensa sekä luovuttaa jäljennöksen päätöstilistä sille, jolla on oikeus omaisuuden vastaanottamiseen. Viimeksi mainitulla on oikeus pyynnöstä saada edunvalvojalta nähtäväkseen vuositileihin ja päätöstiliin liittyvät tositteet.

Vahingonkorvausvaatimus, joka perustuu edunvalvojan toimintaan, vanhentuu kolmen vuoden kuluttua siitä, kun holhousviranomaisen on 60 §:n mukaisesti luovuttanut edunvalvontaa koskevat asiakirjat niihin oikeutetulle. Jos kysymyksessä on 50 §:n 2 momentissa tarkoitettu edunvalvoja, vanhentumisaika lasketaan kuitenkin siitä, kun edunvalvoja on antanut mainitussa momentissa tarkoitettun selonteon sille, jolla on ollut oikeus sen vastaanottamiseen (HoITL, 61 §).

Holhoustoimen asetuksen (889/1999) mukaan holhousasioiden rekisteriin merkitään myös tieto päämiehen ja edunvalvojan kuolemasta sekä, jos edunvalvojan tehtävä on lakannut muusta syystä, tieto edunvalvojan tehtävän lakkaamisesta ja lakkaamisen ajankohdasta.

Holhousasioiden rekisteriin merkityt tiedot on säilytettävä kymmenen vuoden ajan siitä, kun edunvalvonta on päättynyt. Sen jälkeen, kun edunvalvonta on päättynyt, oikeus saada holhousasioiden rekisteristä tieto 67 §:n 1 momentin nojalla on ainoastaan sillä, joka tarvitsee tietoa etujensa, oikeuksiensa tai velvollisuuksiensa hoitamiseksi (HoITL, 68 §).

Käräjäoikeuden päätöstä, joka koskee edunvalvojan vapauttamista tehtävästään, on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa. Päätöstä, jonka hovioikeus tekee tässä luvussa tarkoitettussa asiassa, on noudatettava, vaikka se ei ole saanut lainvoimaa, jollei hovioikeus ole päätöksessään toisin määrännyt. Jos hovioikeus tai korkein oikeus palauttaa asian uutta käsittelyä varten, se voi määrätä, että edunvalvojan määräys tai toimintakelpoisuuden rajoitus pysyy voimassa, kunnes tuomioistuin, jonne asia on palautettu, on sen ratkaissut tai antanut siinä väliaikaisen määräyksen. (HoITL, 83 §.)

Edunvalvojan vapauttamista tehtävästään tai määräämistä lakkaamaan koskeva asia ratkaistaan holhousviranomaisessa esittelystä. Muutoin asia ratkaistaan holhousviranomaisessa siten kuin asian ratkaisemisesta maistraatin toimivaltaan kuuluvassa asiassa erikseen säädetään. (HoITL, 85 §.)

Kun holhousviranomaista on pyydetty määräämään edunvalvojan tehtävä lakkaamaan 17 §:n 4 momentin nojalla, holhousviranomaisen tulee kuulla henkilökohtaisesti sitä, jonka edun valvomisesta on kysymys. Holhousviranomaisen voi vaatia, että hakija esittää holhousviranomaiselle lääkärin lausunnon niistä seikoista, joilla on merkitystä asian ratkaisemisen kannalta, (HoITL, 86 §). Holhousviranomaisen päätöstä, joka koskee edunvalvojan tehtävästään vapauttamista, on noudatettava, vaikka päätös ei ole saanut lainvoimaa, (HoITL, 86 a §). Holhousviranomaisen suoritteista peritään maksuja valtiovarainministeriön asetuksen maistraattien suoritteiden maksuista (874/2008), maksutaulukon mukaisesti.

Edunvalvonnassa olevalla on oikeus saada tieto holhousviranomaisen asiakirjoissa olevista häntä itseään koskevista tiedoista siten kuin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetussa laissa (621/1999) säädetään. Edunvalvonnassa olleen kuoltua hänen oikeudenomistajallaan on oikeus saada ne tiedot, jotka olisi tullut antaa edunvalvonnassa olevalle itselleen (HoITL, 88 §).

Valtion ja kunnan viranomaisen sekä muu julkisoikeudellinen yhteisö, Kansaneläkelaitos, Eläketurvakeskus, eläkesäätiö ja muu eläkelaitos, vakuutuslaitos, pankki ja muu rahalaitos, sosiaali- tai terveydenhuollon toimintayksikkö ja terveydenhuollon ammattihenkilö sekä yksityinen sosiaalipalvelun tuottaja ovat salassapitosäännösten estämättä velvollisia pyynnöstä antamaan holhousviranomaiselle ja tuomioistuimelle ne tiedot ja selvitykset, jotka ovat tarpeen vireillä olevan asian ratkaisemiseksi (HoITL, 90 §).

Holhousviranomaisen tai tuomioistuin voi pyytää kunnan sosiaali- tai terveydenhuollon toimielimeltä lausunnon, jos selvityksen saaminen asianomaisen olosuhteista on tarpeen tässä laissa tarkoitettussa asiassa. Pyyntö on osoitettava sen kunnan sosiaali- tai terveydenhuollon toimielimelle, jossa asianomaisella on kotikunta, tai jos hänellä ei ole kotikuntaa Suomessa, jossa hän pääasiallisesti oleskelee (HoITL, 90 §).

PÄÄTÄNTÄ

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, miten ja miksi holhustoimilain mukainen edunvalvonta voi päättyä. Edunvalvonta voi päättyä luonnollisiin syihin, kuten alaikäisen päämiehen tullessa täysi-ikäiseksi tai päämiehen kuolemaan. Edunvalvonta päättyy myös tietyn määrätyn tehtävän tai määräaikaisen tehtävän suorittamiseen. Muina tapahtumina ovat edunvalvontatarpeen lakkaaminen ja edunvalvojan vapauttaminen tehtävästään.

Aiheen valinnan kiinnostavuutta lisäsi oikeustapausten löytyminen ja sitä kautta asian käsittelyn monipuolisuus. Syvennyin opinnäytetyöni alkupuolella laajemmin edunvalvojan tehtäviin ja edunvalvonnan määräämiseen, koska edunvalvojan tehtävällä ja edunvalvonnan alkamisella on merkitystä monissa päättymiseen liittyvissä asioissa. Asiointilaa verrataan juuri siihen tilanteeseen nähden, miten edunvalvonnan tarve, tilanne ja olosuhteet ovat muuttuneet edunvalvojan määräämisen jälkeen, kuten asia tuli hyvin esille ottamassani esimerkissä Itä-Suomen hovioikeuden päätöksessä. Kysymykseen, miksi edunvalvonta on yleensä alkanutkaan ja miksi sen pitäisi päättyä, saadaan vastaus juuri edunvalvonnan alkamisen ja päättymisen väliin jäävän ajanjakson tarkastelusta ja sen tilanteen muutoksesta.

Edunvalvonnan päättymisellä joskus jopa uhkaillaan edunvalvojaa. Itsemääräämisoikeudesta ja taloudellisten asioiden hoidosta voi tulla erimielisyyksiä päämiehen ja edunvalvojan välillä. Holhustoimilain mukaisessa edunvalvonnassa on kuitenkin kyse päämiehen edun mukaisesta toiminnasta ja päätöksen teosta yhteisymmärryksessä päämiehen kanssa. Ratkaisujen ymmärtäminen voi joskus olla vaikeaa päämiehen edun merkityksessä. Kokemukseni mukaan vaikeinta on ymmärtää edunvalvojan näkökulmasta päätöstä, jossa päämiehen edunvalvonta lakkautetaan eikä asioitten itsenäisestä hoidosta ole ollut minkäänlaista näyttöä edunvalvonnan aikana tai että edunvalvoja voisi kuvitella päämiehen selviytyvän asioiden hoidosta omatoimisesti. Iloita voi asiasta, jos päämiehen tilanne on korjaantunut sillä tavoin, että päämies pärjää itsekseen ja pystyy hoitamaan omat taloudelliset

asiansa. Holhoustoimilain mukaisen edunvalvonnan merkitys tukea antavana instituutiona on ollut auttaa päämiestä tilanteessa, jolloin oma kyky hoitaa asioita on heikentynyt ja sillä tavoin päämies on tullut autetuksi vaikean ja ongelmallisen ajan yli.

Opinnäytetyön aiheen kirjallista materiaalia löytyi lähinnä lainsäädännöstä, tuomioistuinratkaisuksista, lehtiartikkeleista, erilaisista ohjeistuksista ja jonkin verran kirjallisuudesta. Itseäni kiinnostavaa olisi tietää, miten edunvalvonnan päättymisen jälkeen päämiehen taloudellisten asioiden hoito on lähtenyt sujumaan ja mitä hankaluuksia siinä on ollut palauttaa tilanne takaisin omaan hallintaan.

Kiitos kaikille niille asiantuntijoille, eri henkilöille ja eri julkishallinnon tahoille, jotka auttoivat tiedonhankinnan lähteille opinnäytetyöni aiheessa, erilaisin selvityksin, tilastoin, keskusteluin ja muutenkin ymmärtäväisellä suhtautumisella tämän opinnäytetyön tekemiseen.

LÄHTEET

Asetus holhoustoimesta 10.9.1999/889.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 13.6.2008. Edunvalvojan tehtävistä päämiehen kuoleman jälkeen. Dnro 3557/4/06.

HE 146/1998. Hallituksen esitys eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamiseksi.

HE 45/2008 Hallituksen esitys eduskunnalle holhoustoimesta annetun lain 8 §:n muuttamisesta.

Heikkinen – Heusala – Mäkelä – Nuotio, 2003. Holhoustili. Vantaa: WSOY Lakitieto.

<http://www.maistraatti.fi/>.

Itä-Suomen lääninhallitus. Valtakunnallinen maistraattien kehittäminen. Tilasto uusista ja päättäneistä edunvalvonnoista 2000 – 2008. Sähköposti 4.5.2009 suunnittelija Virpi Tirkkonen-Minkkinen. Itä-Suomen lääninhallitus. Valtakunnallinen maistraattien kehittämisyksikkö. Tulostettu 4.5.2009. Kysely Tuupainen, R. 28.4.2009.

Kanerva, T. henkikirjoittaja. Lahden maistraatti. Puhelinhaastattelu 6.5.2009. Haastattelija Tuupainen, R.

Kangas, U. 2002. Läheinen ja erityisen läheinen. <http://www.opiskelija-kirjasto.lib.helsinki.fi/eres>.

Kangas, U. 2006. Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Kiuru, J. 2002. Holhousoikeutta lääkäreille. Oikeusasematieto Oy. Helsinki. <http://www.oikeusasematieto.fi/holho.pdf>. Luettu 16.4.2009.

Kotikuntalaki 11.3.1994/201.

Lahden maistraatin ja käräjäoikeuden yhteispalaveri 20.2.2009. Lahden maistraatti. Muistion kirjoittaja tarkastaja Sallinen, S. Sähköposti tulostettu 16.4.2009.

Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442.

Laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä 1.4.1999/443.

Laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä 29.8.2008/575.

Laki kunta- ja palvelurakennemuutoksesta 9.2.2007/169.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621

Motiivi-lehti 7/2006. Edunvalvoja käy päämiestensä kukkarolla. Julkisten ja hyvinvointialojen liiton JHL:n jäsenlehti. Tulostettu 21.3.2009.

Mäki-Petäjä-Leinonen, A. 2003. Dementoituvan henkilön oikeudellinen asema. Jyväskylä: Suomalainen lakimiesyhdistys. Gummerus Kirjapaino Oy.

Nordius-lehti 2/1999. Edunvalvoja ja päämies. Tulostettu 27.3.2009.

Ohoi 1/2009. Edunvalvonta siirtyi oikeusaputoimistojen hoidettavaksi. Oikeushallinnon tiedotuslehti.

Oikeusministeriön esite 12/2008. Edunvalvojan tehtävät.

Oikeusministeriön esite 12/2008. Holhustoimen palvelut.

Oikeusministeriön ohje 14.12.2001, 3927/33/2001 OM . Edunvalvojan palkkion määräytymisen perusteet.

Palonen, P. 2008. Edunvalvojan vastuut ja velvollisuudet päämiehensä asioiden hoitamisessa. Liiketalouden koulutusohjelma. Juridiikan suuntautumisvaihtoehto. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

Pellonpää, Sari. Edunvalvontasihteeri. Lahden oikeusaputoimisto. Puhelinhaastattelu 12.5.2009. Haastattelija Tuupainen, R.

Perintökaari 5.2.1965/40.

Poliisilaki 7.4.1995/493.

Sallinen, S. tarkastaja. Lahden maistraatti. Tilasto edunvalvonnan lakkauttaminen. Maistraatin tietojärjestelmät. Sähköposti 7.4.2009. Tulostettu 7.4.2009. Sähköpostikysely tilastoista Tuupainen, R. 30.3.2009.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Taloustaito 9/2007. Kun asiat eivät enää hoidu. Veronmaksajain Keskusliitto ry.

Taloustaito 1/2008. Sormet pois lapsen rahoista. Veronmaksajain Keskusliitto ry.

Turun Sanomat 6.3.2007. Mielenterveysongelmat ovat yhä yleisempi syy holhouksen tarpeeseen. Tulostettu 21.3.2009.

Valtiovarainministeriön asetus maistraattien suoritteiden maksuista 17.12.2008/874. Maksutaulukko. <http://www.finlex.fi/data/sdliite/liite/5618.pdf>

Välimäki, P. 2008. Holhustoimen pääpiirteet. Vantaa: WSOYpro.

HAKEMUS EDUNVALVONNAN LAKKAUTTAMISEKSI

LIITE 1

- HAKEMUS EDUNVALVONNAN LAKKAUTTAMISEKSI
- HAKEMUS EDUNVALVOJAN TEHTÄVÄN TAI MÄÄRÄYKSEN VOIMASSAOLON MUUTTAMISEKSI

Maistraatti
täyttää ->

Saapumispäivä	Diaarinumero

HAKIJAT (hakijoina toimivat edunvalvoja ja päämies yhdessä)	Edunvalvoja	
	Nimi (sukunimi ja etunimi)	Henkilötunnus
	Yhteystiedot (osoite ja puhelinnumero)	
	Sähköpostiosoite	
	Päämies	
	Nimi (sukunimi ja etunimi)	Henkilötunnus
	Yhteystiedot (osoite ja puhelinnumero)	
	Sähköpostiosoite	
HAKEMUS		
	jatka tarvittaessa kääntöpuolelle	
PERUSTELUT		
PÄIVÄYS JA ALLEKIRJOITUS	Päiväys (paikka ja aika)	Allekirjoitukset ja nimenselvennykset
LIITTEET	* mahdollinen lääkärinlausunto	

Lähde: <http://www.maistraatti.fi/Holhoustoimi/Lomakkeet>.

HAKEMUS EDUNVALVOJAN VAPAUTTAMISEKSI/VAIHTAMISEKSI LIITE 2

HAKEMUS EDUNVALVOJAN VAPAUTTAMISEKSI /
VAIHTAMISEKSIMaistraatti
täyttää ->

Saapumispäivä	Diarinumero

HAKIJAT (hakijoina toimivat edunvalvoja ja / tai edunvalvoja ja päämies yhdessä)	Edunvalvoja	
	Nimi (sukunimi ja etunimi)	Henkilötunnus
	Yhteystiedot (osoite ja puhelinnumero)	
	Sähköpostiosoite	
	Päämies	
	Nimi (sukunimi ja etunimi)	Henkilötunnus
	Yhteystiedot (osoite ja puhelinnumero)	
	Sähköpostiosoite	

HAKEMUS PERUSTELUINEEN	<i>Edunvalvoja tulisi vapauttaa tehtävästään, koska</i>
	jatka tarvittaessa kääntöpuolelle

MAHDOLLISEKSI UUDEKSI EDUNVALVOJAKSI EHDOTETTAVAN EDUNVALVOJAN TIEDOT	Nimi (sukunimi ja etunimi)	Henkilötunnus
	Yhteystiedot (osoite ja puhelinnumero)	
	Sähköpostiosoite	

PÄIVÄYS JA ALLEKIRJOITUS	Päiväys (paikka ja aika)	Allekirjoitukset ja nimenselvennykset

LIITTEET	• uudeksi edunvalvojaksi ehdotetun suostumus • mahdollinen lääkärinlausunto

Lähde: <http://www.maistraatti.fi/Holhoustoimi/Lomakkeet>.